

Pregled sistema procene potreba za repatrijirana lica, izbeglice i tražioce azila na Kosovu

Institut za psihologiju
Katedra za psihologiju, Filozofski fakultet
Univerzitet u Prištini „Hasan Prishtina“

PREGLED SISTEMA PROCENE POTREBA ZA REPATRIRANA LICA, IZBEGLICE I TRAŽIOCE AZILA NA KOSOVU

Institut za psihologiju

Katedra za psihologiju, Filozofski fakultet

Univerzitet u Prištini „Hasan Prishtina“

JUN 2022

Autori izveštaja:

Dr. Aliriza Arënlju, Dr. Linda Hoxha, Dr. Mytaher Haskuka i Shkurtë Bajgora, MA.

Dizajn: ENVINION

Ovaj izveštaj je izrađen u okviru projekta "Opštinska akcija za reintegraciju i dijasporu" – finansiranog od strane Caritas-a Švajcarske na Kosovu, Švajcarske agencije za razvoj i saradnju SDC i Vlade Kneževine Lihtenštajn. Sadržaj i rezultati ovog izveštaja pripadaju stručnjacima angažovanim na ovom projektu i ne predstavljaju nužno stavove Caritas-a Švajcarske, Švajcarske agencije za razvoj i saradnju SDC i Vlade Kneževine Lihtenštajn.

Sadržaj

GLOSARI/SKRAĆENICE.....	7
REZIME.....	9
UVOD.....	11
POVRATNA MIGRACIJA NA GLOBALNOM NIVOU.....	12
Dokumenti o politici EU.....	12
POVRATNA MIGRACIJA NA KOSOVU (POLITIKA, ZAKON, STATISTIKA).....	14
Proces repatrijacije.....	19
Pravna osnova za evaluaciju i praćenje repatriiranih lica.....	21
Tražioci azila/izbeglice na Kosovu (politika, zakon, statistika).....	22
Izbeglice u regionu	23
Izbeglice i tražioci azila na Kosovu (politika, pravo, statistika).....	26
METODOLOGIJA	28
Intervjui	28
Pregled trenutnih obrazaca	28
ANALIZA PODATAKA	29
REZULTATI.....	30
Potencijalne institucije/organizacije kojima se obraćaju repatriirana lica na Kosovu	30
Pregled postojećih obrazaca koje koriste različite organizacije i zainteresovane strane.....	32
Glavni zaključci iz intervjeta sa javnim autoritetom (opština i MUP).....	45
Ostali glavni zaključci iz intervjeta	47
Teme vezane za obuku i izgradnju kapaciteta.....	48
Ostale preporuke	51

OGRANIČENJA	52
LISTA REFERENCI.....	53
LISTA ANEKSA	58
Aneks 1 - Predloženi revidirani obrazac za zvaničnike OKZP, predložen za integraciju u postojeći informacioni sistem.....	58
Anex 2 - Predloženo praćenje i naknadno praćenje repatriiranih lica za integraciju u postojeći informacioni sistem	67
Anex 3 - Predlog psihoedukativnog obrasca/izveštaja za školske psihologe za slučajeve učenika repatriiranih lica i za tražioce azila kojima je odobrena međunarodna zaštita.....	68

Lista grafikona

Grafikon 1 Dobrovoljna readmisija i prisilna readmisija po godinama, 2015-2019	16
Grafikon 2 Ukupni broj statusa izbeglice i statusa zaštite dodeljen po zemljama od 2014	24
Grafikon 3 Odbijeni i zatvoreni slučajevi na Zapadnom Balkanu po godinama.	24
Grafikon 4 Novi dolasci za 2021. i 2022. po zemljama (od februara 2022)	25
Grafikon 5 Dijagram toka repatriiranih lica u smislu kontakata sa raznim institucijama i organizacijama.....	31

Lista tabela

Tabela 1 Kategorije i kodovi izvedeni iz analize podataka.....	34
--	----

Glosari/skraćenice

ACR	Agencija za civilnu registraciju
CKR	Centralna komisija za reintegraciju
CMS	Sistem za upravljanje predmetima
CMT	Alat za upravljanje predmetima
CRP/K	Program za civilna prava – Kosovo
CSR	Centar za socijalni rad
UKCK	Univerzitetski klinički centar Kosova
ODAM	Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije
DO	Direkcija za obrazovanje
DZ	Direkcija za zdravstvo
DIMAK	Nemački informativni centar za migracije, stručno osposobljavanje i karijeru
ORRL	Odeljenje za reintegraciju repatriiranih lica
DSZ	Direkcija za socijalnu zaštitu
DUPP	Direkcija za urbanizam i prostorno planiranje
DSZR	Direkcija za socijalnu zaštitu i rad
AZRK	Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo
APZK	Agencija za promociju zapošljavanja Kosovo
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH
IOM	Međunarodna organizacija za migracije
IP	Institut za psihologiju
KRCT	Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture

➤ PREGLED SISTEMA PROCENE POTREBA ZA REPATRIRANA LICA,
IZBEGLICE I TRAŽIOCE AZILA NA KOSOVU

MONTI	Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija
MZ	Ministarstvo zdravlja
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
OKZP	Opštinska kancelarija za zajednice i povratak
OKR	Opštinska komisija za reintegraciju
PIA	Međunarodni aerodrom u Prištini
RL	Repatrirana lica
SIGMA	Podrška za unapređenje uprave i upravljanja
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UNHCR	Visoki komesariat Ujedinjenih nacija za izbeglice
URA	(srb. Most)
CSO	Centar za stručno osposobljavanje

Rezime

Agenda za održivi razvoj 2030 prepoznaje da je migracija snažan pokretač održivog razvoja za migrante i njihove zajednice.¹ Migracija je bila neophodna kao fenomen za ljudsku istoriju, kulturu i civilizaciju. Stoga su stalne adaptacije evaluacija i intervencija koje se tiču migranata i repatriiranih migranata od vitalnog značaja za društvo i državu.

Trenutno istraživanje pruža analizu postojećeg psihosocijalnog i ekonomskog (re)integracionog sistema za procenu i profilisanje migranata na Kosovu. Predlaže moguće alternativne metode procene koje bi unapredile postojeći sistem procene.

Izveštaj se sastoji od dva glavna dela; analiza funkcionalnosti i održivosti postojećeg sistema procene psihosocijalne, pravne i ekonomske (re)integracije; i studija slučaja koja prikazuje dubinski individualni psihosocijalni (uključujući pravni) i ekonomski (re) integracioni proces procene, kako bi se podržao integrисани pristup profilisanju i savetovanju.

Proces reintegracije je složen sistem koji uključuje različite nivoe vlasti i mnoge zainteresovane strane. Potreba za saradnjom i koordinacijom među stranama je ogromna, ne samo na centralnom nivou između odgovarajućih ministarstava već i na lokalnom nivou i sa nevladinim organizacijama, međunarodnim organizacijama i donatorima. To zahteva još značajnije unapređenje mehanizma saradnje i koordinacije između svih strana uključenih u proces. Sistem za psihosocijalnu, ekonomsku i pravnu reintegraciju razvijen je tokom poslednjih decenija, posebno tokom talasa dobrovoljne i nedobrovoljne repatrijacije kosovskih migranata. Ipak, sistem mora odgovoriti na neposredne potrebe repatriiranih lica, izbeglica i tražilaca azila. Da bi se dale preporuke za procese procene i intervencije koje bi omogućile proces reintegracije, izveštaj se takođe fokusira na prepreke sa kojima se susreću korisnici; prikazano kroz intervjue, diskusije u fokus grupama, konsultacije i studije slučaja od strane korisnika, institucija na nacionalnom i lokalnom nivou i drugih relevantnih zainteresovanih strana.

Rezultati ove studije strukturisani su tako da daju prepostavke i identifikuju područja intervencije na osnovu: **procesa reintegracije repatriiranih građana, usluga i procena potreba izbeglica i tražilaca azila, stavova lokalnih i državnih organa vlasti, prioritetnih potreba za intervencijama, odnosno mogućoj obuci i drugim izvedenim relevantnim informacijama.** Studija identificuje grupu faktora koje treba uzeti u obzir za buduće intervencije: **nedostatak psiho-socijalne procene i usluga, kapaciteti Opštinskih kancelarija za zajednice i povratak (OKZP) i Ministarstva unutrašn-**

¹ IOM Strategija za Kosovo (2022-2025)

jih poslova – Odeljenje za reintegraciju repatriiranih lica i integraciju stranaca (ORRLIS), Sistem upravljanja predmetom(CMS), uloga školskih psihologa u ovom procesu, individualni plan reintegracije, praćenje povratnika i njihovih pravnih i ekonomskih prepreka tokom procesa reintegracije, razmena podataka i koordinacija zainteresovanih strana.

Na osnovu trenutnih nalaza istraživanja, postojećeg zakonodavstva, modela intervencija iz drugih država i dobre kontekstualne analize, predstavljene su sledeće preporuke: **Sistem za upravljanje predmetima** veoma je vredan za sve uključene strane i pokazao se da služi svojoj svrsi; ipak, predlažemo da proširenje sa dva dodatna modula, za koja smo **dostavili dva obrasca za procenu**: revidirani obrazac za procenu i obrazac za praćenje, koji se lako može digitalizovati i integrisati u CMS. Trenutna verzija sistema upravljanja u smislu praćenja uključuje rukom pisano obrazac koji uključuje podatke sa terenskog praćenja predmeta – što praćenje i analizu čini teškim i potencijalno nepreciznim, čime se generišu samo veoma široki pokazatelji. Nadalje, predloženi obrasci će pomoći u razvoju **Individualnog plana reintegracije** i pružiti praktične mere za njegovo praćenje. Sve intervjuisane strane su navele potrebu za psihosocijalnom procenom. Stoga predloženi obrasci imaju stavke za **psihosocijalnu procenu**. Predložili smo i novi obrazac **psihoedukativne procene za školske psihologe** u vezi sa početnim skriningom za psihoedukativnu procenu dece. U uslugama koje pružaju lokalne i nacionalne institucije i druge relevantne zainteresovane strane, predlažemo rad na sektoru ljudskih resursa u smislu zapošljavanja novog osoblja/prilagođavanja opisa poslova kako bi se bolje odgovorilo na potrebe koje bi se mogle pojaviti u slučaju sprovodenja predloženih preporuka.

Stabilno i kontinuirano deljenje podataka (sigurno deljenje) svih zainteresovanih strana, uz poseban dogovor između svih strana, omogućilo bi bolju koordinaciju među zainteresovanim stranama u ovoj oblasti. Poboljšana komunikacija omogućila bi izbegavanje dupliranja ponuđenih usluga. To bi omogućilo bolju i sveobuhvatniju dokumentaciju procesa reintegracije, čime bi se pružio prostor za analizu i buduće intervencije.

Nalazi i preporuke studije predstavljeni su na zajedničkom sastanku sa više zainteresovanih strana, uključujući predstavnike MUP - ORRLIS-a.

Uvod

Predstavljeno istraživanje je sprovedeno sa ciljem:

- Analize funkcionalnosti i održivosti postojećeg sistema procene psihosocijalne, pravne i ekonomske (re) integracije repatriiranih građana, i
- Predlaganja revidiranih obrazaca procene za repatrijirane državljanе i strance sa odobrenom međunarodnom (privremenom) zaštitom i predlaganje obrazaca procene za decu tri kategorije: repatriirana lica, izbeglice i tražioci azila sa međunarodnom zaštitom.

Dva cilja ovog poduhvata su međusobno povezana; nakon rezultata istraživanja, koje se sastoji od pregleda dokumenata, participativnih konsultacija, intervjuja i diskusija u fokus grupama, evaluacije postojećeg stanja koja je predstavljena i na osnovu toga su revidirani postojeći obrasci za procenu i novi obrasci za procenu dece upisane u škole su predloženi.

Na početku, ovo istraživanje se zasnivalo na važećem zakonodavstvu u Republici Kosovo u vezi sa procesom reintegracije repatriiranih državljanа, izbeglica i tražilaca azila. Drugo, izvršen je detaljan pregled literature o različitim aspektima koji se odnose na (re)integraciju repatriiranih građana, tražilaca azila i izbeglica, kao odgovor na stvarnu kontekstualnu situaciju na Kosovу i potrebe koje iz nje proističu. Na osnovu rezultata pregleda literature, pripremljeni su tematski vodiči za intervjuje i diskusije u fokus grupama. Ukupno je obavljeno 13 intervjuja i 2 DFG-ova i 4 naknadne konsultacije. Na osnovu rezultata intervjuja i DFG-ova, imamo:

- Predloženi revidirani obrasci procene za
- odrasle Predloženi novi obrasci procene za decu
- Predložen plan praćenja praćenja predlogom za nadogradnju CMS-a
- Primenjive preporuke sa praktičnim implikacijama

Glavni nalazi i preporuke su podeljeni sa relevantnim zainteresovanim stranama radi njihovih stavova i dodatnih komentara u vezi sa predloženim intervencijama i njihovom primenljivosti na trenutni kontekst na Kosovu.

Povratna migracija na globalnom nivou

U smislu povratne migracije, postoje dva oblika: prvi dobrovoljni povratak ili repatrijacija i prisilni povratak ili repatrijacija. Jean-Pierre Cassarino (2004)² ističe da odbijeni tražioci azila i deportovani čine veliki deo migranata i za njih postoji ograničena literatura i dokumentacija o političkim kontekstima i intervencijama, koje pomažu reintegraciju ovih osoba u zemlje porekla. Ovo povećanje procenta je takođe zbog strožije politike traženja/odobravanja azila u zemljama EU i drugim razvijenim zemljama. Povratak migranata nije lak proces. Deportacija kao metoda povratka smatra se skupom, politički složenom i kritikovana je na osnovu ljudskih prava (Whyte, & Hirslund, 2013). Povratak kroz programe dobrovoljnog povratak ili dobrovoljno, generalno, ostaje preferirani način povratka. Sve u svemu, proces traženja azila i čekanja na odgovor karakterišu visoki psihološki stres, mentalno zdravlje i zdravstveni problemi (Ryan, Kelly & Kelly, 2009; Gerritsen et al 2006). Bramsen, Devillé, Van Willigen, Hovens i Van Der Ploeg, 2006.). Postoji ograničena literatura iz drugih zemalja o reintegraciji repatriranih lica i njihovim društvenim i zdravstvenim posledicama (Carr, 2014). Ovo bi moglo biti i zbog činjenice da je samo 13% zemalja EU pratilo povratnike u periodu nakon deportacije (DG za pravosuđe, slobodu i sigurnost Evropske komisije, 2011).

Dokumenti o politici EU

Migracija u mnogim zemljama postaje više standard nego izuzetak kao na Kosovu. U poslednjih 20 godina došlo je do porasta literature i istraživanja o migracijama koja su se uglavnom fokusirala na ekonomski uticaj migracija (Mollers, Traikova, Herzfeld i Bajrami, 2017). Glavno odredište kosovskih migranata su zemlje zapadne Evrope. Zemlje članice EU i zemlje šengenskog prostora sa najvećim brojem kosovskih državljana sa neregularnim boravkom u 2020. godini bile su Nemačka (1.690, ili 38%), a zatim Švajcarska (635, ili 14%). Samo u tri zemlje članice EU (Nemačka, Francuska i Austrija) 2.695 ili 60% kosovskih državljana je privredno zbog ilegalnog boravka. (810, ili 18%), Francuska (545, ili 12%), Austria (460, ili 10%), Hrvatska (370, ili 8%) i druge zemlje. Državljeni Kosova činili su 0,3% od ukupnog broja državljanina koji nisu iz EU koji ilegalno borave unutar zemalja članica EU i šengenskog prostora (570,205).³

2 Cassarino, J. P. (2004). Teoretičar povratne migracije: Ponovno razmatran konceptualni pristup povratnim migrantima. Međunarodni časopis o multikulturalnim društvima (IJMS), 6(2), 253-279.

3 Državni autoritet za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Migracioni profil

Ugovor o funkcionisanju Evropske unije (UFEU) jedan je od 2 primarna ugovora EU, uz Ugovor o Evropskoj uniji (UEU). On čini detaljnu osnovu prava EU definisanjem principa i ciljeva EU i opsega delovanja u okviru njenih oblasti politike. U njemu se takođe navode organizacione i funkcionalne detalje institucija EU. Prema UFEU-u, nadležnosti Evropske unije se odnose na redovnu imigraciju, pri čemu je EU nadležna da odredi uslove koji regulišu ulazak i zakoniti boravak u državi članici, uključujući spajanje porodice, za državljane trećih zemalja. Prema članovima 79. i 80. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (TFEU)⁴, EU ima za cilj da uspostavi uravnotežen pristup upravljanju redovnom imigracijom i borbi protiv neregularne imigracije. Pravilno upravljanje migracionim tokovima podrazumeva osiguranje pravednog tretmana državljana trećih zemalja koji legalno borave u državama članicama, jačanje mera za borbu protiv nezakonite imigracije, uključujući trgovinu ljudima i krijumčarenje, i promovisanje bliže saradnje sa državama ne-članicama u svim oblastima. Politike koje se odnose na integraciju podržavaju mere država članica za promovisanje integracije državljana trećih zemalja sa legalnim boravkom.

Od Evropske unije se traži da se bori protiv neregularne imigracije sprečavanjem i smanjenjem neregularne imigracije, posebno koristeći efikasnu politiku povratka u skladu sa osnovnim pravima.

Sporazumi o readmisiji: Evropska unija je nadležna za sklapanje sporazuma s trećim zemljama za readmisiju u njihovu zemlju porekla ili porekla državljana trećih zemalja koji ne ispunjavaju ili više ne ispunjavaju uslove za ulazak ili prisustvo ili boravak u državi članici.

Prema Lisabonskom ugovoru, imigracione politike će biti vođene principom solidarnosti i pravične podele odgovornosti, uključujući finansijske implikacije, između država članica (član 80. UFEU-a).

Definisanje uravnoteženog pristupa imigraciji: EU ima za cilj uspostaviti uravnotežen pristup upravljanju redovnom imigracijom i borbi protiv neregularne imigracije. Pravilno upravljanje migracionim tokovima podrazumeva osiguranje pravednog tretmana državljana trećih zemalja koji legalno borave u državama članicama, jačanje mera za borbu protiv neregularne imigracije, uključujući trgovinu ljudima i krijumčarenje, i promovisanje bliže saradnje sa zemljama ne-članicama u svim oblastima. EU ima za cilj uspostaviti dosledan nivo prava i obaveza za redovne imigrante, uporediv sa onim za građane EU.

Nedavni razvoj politike u EU se odnosi na sledeće dokumente

- „Globalni pristup migraciji i mobilnosti“
- Strateške smernice iz juna 2014.
- Evropska agenda o migracijama
- Novi pakt o migracijama i azilu

⁴ Službeni list Evropske unije (2012). Ugovor o funkcionisanju Evropske unije. <https://eur-lex.europa.eu/Lex-UriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>

Povratna migracija (repatrijacija) na Kosovu (politika, zakon, statistika)

Povratna migracija na Kosovu je uglavnom rezultat masovnog priliva njegovih građana tokom godina 2010-2017. Procenjuje se da je 250.000 građana migriralo ilegalno, uglavnom u zapadnu Evropu (Državni organ za migracije, 2018).⁵ Slične brojke izveštavaju iz Agencije za statistiku Kosova; koja procenjuje da je 220.000 Kosovara emigriralo tokom poslednje decenije. Države članice EU smatraju zemlje zapadnog Balkana, uključujući Kosovo, sigurnim mestima za povratak migranata. Ova masovna migracija inicirala je strožiju politiku davanja azila u šengenskom prostoru, što je dovelo do ogromnog broja povratnika u njihove zemlje porekla. Tako su Kosovo i druge zemlje u regionu počele da podržavaju programe dobrovoljne povratne migracije, koji predstavljaju suštinsku komponentu politike Evropske unije i njenih zemalja članica, kao i razvijene specifične procedure i usluge za repatrirana lica.

Nacionalna strategija za reintegraciju repatriranih lica⁶ je zvanični dokument Republike Kosovo, koji obezbeđuje institucionalni okvir za upravljanje reintegracijom repatriranih lica i definiše uloge i odgovornosti centralnih i lokalnih institucija u svakoj fazi procesa reintegracije.

Aktivnosti koje se odnose na Strategiju reintegracije mogu se grupisati

- na sledeći način:

Faza readmisije;

- Pomoć pružena na centralnom nivou;
- Pomoć pružena na nivou opštine.

Strategija reintegracije zasniva se na sledećim principima:

- Održivost
- Prevazilaženje izazova
- Harmonizacija pomoći i
- Princip jednakosti

5 Grupacija Svetske banke (2018) Trendovi tržišta rada Zapadnog Balkana 2018. Bečki institut za međunarodne ekonomski studije:9, Vašington 2

6 Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2013). Nacionalna strategija za reintegraciju repatriranih lica na Kosovu

Državna strategija za održivu reintegraciju repatriiranih lica i Akcioni plan 2018–2022⁷ definiše politiku Vlade Republike Kosova u vezi migracije i reintegracije repatriiranih lica. Ostale odgovorne institucije, uključujući kriterijume i procedure za pomoć i podršku repatriiranim licima tokom procesa reintegracije su regulisane Uredbom (VRK) br. 22/2020 o reintegraciji repatriiranih lica, koju je usvojila Vlada Republike Kosovo 21. septembra. 2020. Ova Uredba ima za cilj da poboljša pravni okvir za reintegraciju repatriiranih lica.⁸ U sklopu nastojanja da se poboljšaju politike reintegracije, tokom 2020. godine izrađeni su sledeći dokumenti:

**«Vodič za psihosocijalni tretman repatriiranih lica» i
“Priručnik za procenu potreba i pružanje psiho-socijalne
podrške repatriiranim licima”.**

Nastavljena je analiza sprovodenja Strategije reintegracije za period 2018-2019 kao priprema za izradu Akcionog plana za sprovodenje Strategije reintegracije 2020-2022.⁹

Nedavno izrađeni dokument o Nacionalnoj strategiji za migracije 2021-2025 i Akcioni plan odražava prioritete Vlade Republike Kosovo za upravljanje migracijama kroz institucionalne mehanizme.¹⁰

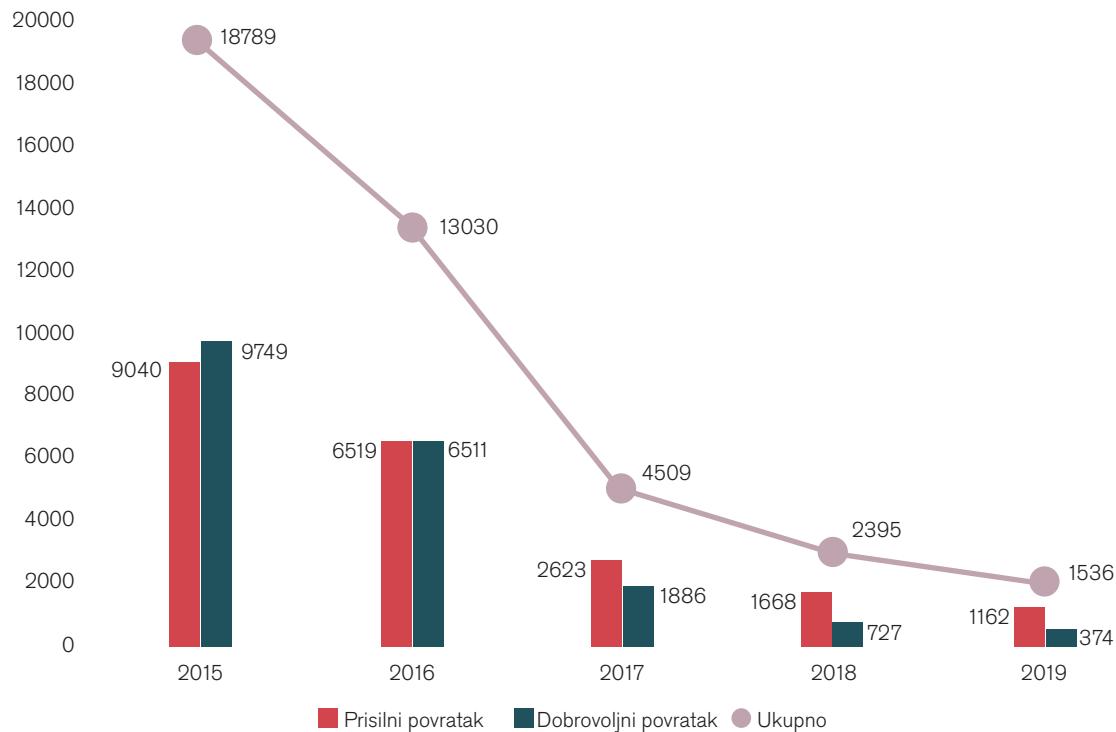
Republiku Kosovo karakteriše veliki broj migranata. Istovremeno, ima relativno mladu populaciju. Stopa nezaposlenosti je i dalje visoka, posebno za mlade (46,4%) i žene (30,6%).

7 Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2017). Državna strategija za održivu reintegraciju repatriiranih lica i Akcioni plan 2018 - 2022

8 Državni organ za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Migracioni profil

9 Državni organ za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Migracioni profil

10 Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2021). Strategija za migracije 2021 - 2025

Grafikon 1 Dobrovoljna readmisija i prisilna readmisija po godinama, 2015-2019

Broj repatriiranih lica u 2020. godini znatno je manji od broja repatriiranih lica u 2019. godini jer je proces readmisije kosovskih državljanina sa ilegalnim boravkom u zemljama EU i šengenskom prostoru suspendovan na nekoliko meseci tokom zatvaranja granica kao posledica pandemije COVID-19.

Procedure repatrijacije, kako je opisano u Smernicama za pomoć i podršku repatriiranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije (2014)¹¹, počinju komunikacijom između Kosova i zemlje pošiljaoca, gde je Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije (ODAM), u koordinaciji sa ORRLIS-om, priprema listu osnovnih informacija i dokumentacije o repatriiranim licima koju zemlje pošiljaoca moraju uzeti u obzir u slučaju povratka. Prema smernicama, obrazac za informacije i ostala prateća dokumenta treba da budu objavljeni na veb stranici MUP-a. U bilateralnim sporazumima o readmisiji, MUP treba da uzme u obzir neophodne informacije i prateća dokumenta za repatriiranu lici.

¹¹ Ministarstvo unutrašnjih poslova, Odeljenje za reintegraciju repatriiranih lica (2014). Smernice za pomoć i podršku repatriiranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije. Republika Kosovo

Ministarstvo zdravlja (MZ) i UKCK (Univerzitetski klinički centar Kosova) pripremaju listu bolesti za koje na Kosovu ne postoji lečenje. Lista se objavljuje na veb stranici MZ-a i šalje MUP-u (ODAM i ORRLIS). Nakon prijema obaveštenja za povratnike sa teškim zdravstvenim stanjem, decu bez pratnje, osobe sa invaliditetom i druge kategorije koje pripadaju ugroženim grupama, MUP (ODAM i ORRLIS) koordiniše organizovani prijem sa MZ-om, MŽSPP-om i drugim relevantnim organima. ODAM obaveštava MZ i MŽSPP najmanje 5 (pet) dana pre povratka u cilju organizovanja prijemnih timova na Međunarodnom aerodromu Priština (MAP). Obaveštenje se šalje imenovanim službenicima kao fokalnoj tački u procesu reintegracije za odgovarajuća ministarstva. Takođe, tokom procesa se obaveštava ORRLIS, a posebno prijem u MAP-u.

Početna procena potreba repatriiranih lica jasno je definisana u Smernicama za pomoć i podršku repatriiranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije. Službenici na prijemu vrše početnu procenu potreba na osnovu dostupne dokumentacije i intervjuja sa vraćenim osobama.

Početna procena potreba razmatra sledeće:

- Potencijalne potrebe za hitnom pomoći;
- Socio-ekonomski situacija porodice;
- Postojanje mreže podrške, kao što su rođaci, na Kosovu;
- Jezik(ci) koji govori svaki član porodice, uključujući i poznavanje kosovskih zvaničnih jezika za školovanje;
- Porodična struktura i ugroženost i očekivane potrebe dece u pogledu njihovog uzrasta, ekonomski situacije, specifičnih potreba/invaliditeta, nivoa škole, jezika, etničke pripadnosti i drugih relevantnih kriterijuma.
- Pružanje odgovora na njihova pitanja i pružanje informacija;
- Otkrivanje problematičnih pitanja u repatriiranim porodicama, njihova registracija u CMS i njihovo upućivanje ORRLIS-u za dalje akcije.¹²

Izveštaj o zemlji Evropske komisije 2020¹³ za Kosovo ocenjuje da je Kosovo uskladilo i izgradilo pravni okvir za migracije. Nadalje, nastavlja se usklađivanje zakonodavstva u oblasti migracija sa zakonodavstvom EU prema Nacionalnom programu za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom. Za kontrolu granica i prevenciju iregularnih migracija i borbu protiv ilegalne migracije, ojačani su mehanizmi readmisije i reintegracije repatriiranih lica. Stvoren je i međunarodni sistem zaštite za koji se ocenjuje da je u skladu sa međunarodnim i evropskim normama.¹⁴

Zakonodavna dokumentacija o propisima, strategijama i drugim pratećim dokumentima je inkluzivna za sve repatriirane građane. Smernice za pomoć i podršku repatriiranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije kreirane su na osnovu ljudskih prava, uključujući princip prava deteta:

12 Ministarstvo unutrašnjih poslova, Odeljenje za reintegraciju repatriiranih lica (2014). Smernice za pomoć i podršku repatriiranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije. Republika Kosovo

13 Evropska komisija (2020). Izveštaj o Kosovu* 2020. Preuzeto iz: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/kosovo_report_2020.pdf

14 Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2021). Strategija za migracije 2021 - 2025

- **Nedeljivost i međuzavisnost.** Sprovođenje Smernica ima poprečni, integrисани pristup svim oblastima koje utiču na živote repatriranih lica, zahtevajući poboljšanu koordinaciju između svih zainteresovanih strana uključenih u proces.
- **Univerzalnost, nediskriminacija i posebna pažnja prema potrebama najugroženijih.** Smernice posebnu pažnju posvećuju potrebama najugroženijih repatriranih lica, čija reintegracija može zahtevati posebne mere.
- **Najbolji interes deteta.** Najbolji interes deteta je primarna pažnja u svim aspektima procesa reintegracije. Prilikom donošenja odluke, državni organi i drugi relevantni akteri moraju uzeti u obzir moguće posledice na živote dece.
- **Pravo na život, opstanak i razvoj.** Smernice nastoje osigurati maksimalne mogućnosti za fizički, mentalni, duhovni i psihički razvoj za repatriranu decu, posebno onu pod visokim rizikom od marginalizacije.
- **Pravo na saslušanje za sva repatrirana lica, uključujući decu i druge ugrožene grupe.** Individualne i kolektivne odluke, pružanje usluga, odgovornost i drugi mehanizmi koji utiču na vraćena lica moraju uzeti u obzir njihove stavove.

Smernice promovišu mehanizme za učešće repatriranih lica, uključujući decu i druga ugrožena lica.¹⁵

Obrazovanje je osnovno pravo i sva repatrirana deca imaju pravo da pohađaju školu u sistemu javnih škola Kosova. Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija (MONTI) podržava opštinske odeljenja za obrazovanje (ODO) u uključivanju repatrirane dece u obrazovni sistem, ali i u stvaranju uslova i mogućnosti u vezi sa specifičnim nivoom njihovog obrazovanja.¹⁶ Istraživanje sprovedeno 2014. godine pokazuje da 37% repatrirane dece pati od emocionalnih problema i prepreka društvenoj integraciji kao rezultat procesa povratka. To često rezultira napuštanjem ili lošim uspehom u školi, izolacijom i pogoršanjem mentalnog zdravlja.¹⁷

Procesi repatrijacije

U roku od četiri godine (2012 – 2016), 48.068 građana Kosova vratilo se iz raznih zemalja u zemlju porekla, nakon što im je odbijen azil. Na osnovu podataka Kosovske policije i Odeljenja za državljanstvo, azil i migracije, tokom 2013-2016, 41.481 osoba je vraćena na Kosovo, od kojih je 54% vraćeno prinudno, a

¹⁵ Ministarstvo unutrašnjih poslova, Odeljenje za reintegraciju repatriranih lica (2014). Smernice za pomoć i podršku repatriranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije. Republika Kosovo

¹⁶ Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2017). Nacionalna strategija za održivu reintegraciju repatriranih lica na Kosovu 2-18 - 20222

¹⁷ Praćenje povratnika maloletnika, Fondacija Hit (2014)

46% dobrovoljno.¹⁸ U studiji sa 277¹⁹ repatriiranih migranata na Kosovu, 61% je vraćeno dobrovoljno, dok se 39% vratilo nedobrovoljno. Većina repatriiranih lica, oko 70%, nije imala nikakav posao dok su migrirali i naveli su da imaju socijalnu pomoć iz zemlje domaćina kao glavni izvor prihoda za 90% njih. Status zaposlenosti repatriiranih lica je ispod kosovskog proseka, gde je samo 18% prijavilo da je zaposleno u poređenju sa stopom zaposlenosti od 28,3% za uzrast od 15 do 64 godine, na nivou Kosova (ASK, 2021.).²⁰ 38% je bilo angažovano na sezonskim poslovima, a ostali su bili nezaposleni, od čega 13% nije učestvovalo na tržištu rada (nije tražilo posao), a 63% njih smatra da im je ekonomski situacija lošija u odnosu na porodice u njihovom okruženju. U pogledu usluga dobijenih od državnih i lokalnih institucija, često se pominje sledeće:

- Pomoć u civilnoj registraciji 69.5%,
- Registracija u kancelarijama za
- zapošljavanje 66%,
- Profesionalna (stručna) obuka 40%,
- Upis dece u škole 32%,
- Samozapošljavanje (grant podrška za preduzeća) i prehrambeni i higijenski paketi 25%,

Što se tiče podrške reintegracije repatriiranih lica na Kosovu, ona je trenutno samo delimično dostupna repatriiranim licima, a sistem upućivanja, koji se zasniva na odgovaranju na ekonomske, socijalne i psihosocijalne potrebe migranata povratnika, nije u potpunosti uspostavljen.²¹

Prema Izveštaju o migracionom profilu (2020), u 2020. godini, 6.132 repatriirana lica su dobila podršku u okviru različitih hitnih i održivih šema reintegracije, što predstavlja blagi pad od -0,23% (7.979) u odnosu na 2019. Ovo smanjenje je takođe moglo biti posledica okolnosti i mera povezanih sa upravljanjem pandemijom COVID-19.

Prema etničkoj pripadnosti, najveći broj korisnika u 2020. godini je iz albanske zajednice sa 73,7% (595), zajednice Aškalija 9,2% (74), Roma 7,9% (64), Egipćana 4,34% (35), zatim iz ostalih zajednica.²²

Ukupno 107 porodica iz ranjivih grupa, sa 371 repatriiranim članom, imalo je koristi od šema reintegracije tokom 2019. i 2020. godine. Nadalje, 52 porodice sa 126 repatriiranih članova imale su beneficije u kategoriji grupa sa posebnim potrebama, koje su se oslanjale na razne šeme reintegracije.²³

18 Institut Demokratija za razvoj (2019). Merenje i evaluacija politika reintegracije: Politike zasnovane na dokazima kako bi se osigurala održiva reintegracija.

19 https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2019/03/D4D_PI_17_ENG.pdf

20 Agencija za statistiku Kosova (2020) Anketa o radnoj snazi na Kosovu <https://ask.rks.gov.net/en/kosovo-agency-of-statistics/add-news/labor-force-survey-in-kosovo-2020#:~:text=The%20rate%20of%20employment%20in,employment%20for%20females%20is%2014.1%25.>

21 IOM Strategija za Kosovo (2022-2025)

22 Državni organ za migracije - Vlada Republike Kosova (2020). Migracioni profil

23 Vladina uprava za migracije - Vlada Republike Kosova (2020). Migracioni profil

Neposredna pomoć po dolasku i hitna pomoć u roku od 12 meseci nakon repatrijacije tokom perioda 2018-2020 se sastojala od:

- Transporta (do opštine porekla)
- Privremenog (7-dnevnog) smeštaja i pripremljene hrane (poslužene)
- Prehrambenih i higijenskih artikala – socijalna pomoć
- Zakupljenog smeštaja do 12 meseci
- Paketa pomoći za zimu (drva za ogrev)
- Paketa zdravstvene pomoći.

Na osnovu izvora iz ORRL/MUP/lokalnih institucija i međunarodnih organizacija, obrasci za održivu pomoć u reintegraciji tokom perioda 2018-2020 su se sastojali od:

- Deca koja primaju pomoć u školovanju nakon
- Repatrijacije Stručnog osposobljavanja
- Poslovnog finansiranja (samozapošljavanje)
- Održavanje jezičkih kurseva
- Obuka na radnom mestu
- Zapošljavanje Usluge
- Savetovanja
- Renoviranje kuće
- Opremanje kuće
- Rekonstrukcija kuće²⁴

Nedostatak praćenja migracija građana Kosova, zauzvrat, blokira primenu efikasnog sistema podataka vezanih za profil građana koji napuštaju Kosovo, shodno tome, onemogućava kreiranje programa za njihovu pripremljenost pre migracije, za odabir zemlje odredišta, a iznad svega, ne može iskoristiti potencijal i stručnost stečenu u zemlji odredišta da doprinese razvoju zemlje.²⁵

Sistem praćenja procesa reintegracije nedostaje globalno, ne samo na Kosovu. Ipak, nalazi iz drugih izvora ukazuju da aktivnosti ekonomski podrške pomažu ugađivanju procesa reintegracije.²⁶

Podaci iz godišnjeg izveštaja DIMAK Kosovo 2020²⁷ u okviru dve široke oblasti usluga, Program Migracija za razvoj, pokazuje da je partner sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja i pruža direktnе usluge repatririranim licima u saradnji sa Agencijom za zapošljavanje Republike Kosovo (AZRK), kao i sa Odeljenjem

²⁴ Vladina uprava za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Migracioni Profil 25 Republike Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2021). Migraciona strategija 2021 - 2025

²⁵ Republic of Kosovo, Ministry of Internal Affairs (2021). Strategy for Migration 2021 - 2025

²⁶ Državni organ za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Migracioni profil 24 Državni organ za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Migracioni profil 25 Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2021). Strategija za migracije 2021 – 2025

²⁷ Institut za migracionu politiku (2022). Stavljanje programa reintegracije migranata na test: mapa puta ka sistemu za praćenje

za reintegraciju repatriiranih lica u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova. Oni pružaju savetovanje koje uključuje savete o reintegraciji za socijalnu i ekonomsku reintegraciju u zemlji porekla; obuka za kvalifikaciju - razne mogućnosti kvalifikacija; zapošljavanje - podrška pri zapošljavanju. Oni takođe pružaju pokretanje poslovanja, mentorstvo i koučing i psihosocijalnu podršku koja uključuje savetovanje i psihološku pomoć. Počevši od 2017. do 2020. godine, pružili su podršku za razvoj poslovanja za 223 korisnika, od čega 65 žena. Od ukupno 860 korisnika koji nisu bili povratnici, njih 69% je reklo da još uvek posluju. Glavni razlozi neaktivnosti poslovanja bili su sledeći: pandemija, nedostatak potrebne opreme, mala potražnja, 10% je zaposleno negde drugde.

Nekoliko izveštaja i istraživačkih dokumenata bavilo se pregledom ili evaluacijom povratne migracije na Kosovu. Pregledani dokumenti su oni izrađeni i izdati nakon 2010. godine, jer se smatra da imaju veću verovatnoću uključivanja povratnika iz poslednja dva velika talasa migracija sa Kosova.

Pravne osnove za evaluaciju i praćenje repatriiranih lica

Važeća Uredba (VRK) br. 22/2020 o reintegraciji repatriiranih lica kroz nekoliko članova ukazuje na pitanja i procese koji se odnose na evaluaciju i procenu.

Prema članu 39. Uredbe br. 22/2020, Sistem upravljanja predmetima (CMS) je regulisan elektronski sistem kojim upravlja MUP, gde se evidentiraju, čuvaju, obrađuju i arhiviraju zahtevi i drugi relevantni podaci u vezi sa repatriiranim licima i njihovim beneficijama. Smatra se da CMS služi kao alat za registraciju i razmenu informacija o predmetima, kao i praćenje i evaluaciju predmeta. U stavu 4. člana 39. precizirano je da MUP posebnim podzakonskim aktom utvrđuje pravila pristupa i upravljanja podacima u CMS-u, kojim smo mogli da utvrdimo da li on funkcioniše. Stav 2. člana 39. sadašnje Uredbe jasno precizira da „celim procesom reintegracije repatriiranih lica će se upravljati preko CMS-a od trenutka njihovog ulaska na Kosovo do zatvaranja predmeta. CMS će služiti kao alat za praćenje i evaluaciju predmeta.”

Procena potreba je navedena u članu 19. kroz sledeća tri stava:

- 1 Procena potreba repatriiranih lica omogućava pružanje neophodne podrške za održivu reintegraciju na osnovu njihovih potreba i očekivanja identifikovanih po dolasku.
- 2 Potrebe će proceniti multidisciplinarni tim sastavljen od Opštinske kancelarije za zajednice i povratak (OKZP), Centra za socijalni rad (CSR), zdravstvenog specijaliste i ORRL u roku od pet (5) dana po dolasku RL-a u opštinu.
- 3 Na osnovu procene potreba, multidisciplinarni tim, u saradnji sa nadležnim opštinskim organima, pripremiće Individualni plan reintegracije, odrediti voditelja slučaja i obezbediti njegovu realizaciju.

Drugi član koji pominje evaluaciju je član 26. stav 3, koji se odnosi na pružanje kurseva jezika i dopunskog obrazovanja, koji kaže: „Repatriirana deca će biti uključena u obrazovne ustanove, na odgovarajućem nivou obrazovanja, na osnovu rezultata individualne evaluacije dece.”

Tražioci azila/izbeglice na Kosovu (politika, zakon, statistika)

Kosovo je pogodjeno povećanim prilivom migranata duž istočnog Mediterana i zapadnobalkanske rute od 2015. godine sa sirijskom krizom i otvaranjem humanitarnog koridora za siguran prolaz ka spoljnim rubovima Evropske unije. Na Kosovu su 2020. godine bila registrovana 3.002 novoprdošla migranta, od kojih je 1.409 zatražilo azil, dok je 2021. godine od 1.309 registrovanih novoprdošlih migranata 491 zatražilo azil.²⁸

Tražioci azila na Kosovu obrađuju se na osnovu Zakona br. 06/L-026, koji je usvojila Narodna skupština Kosova u maju 2018. godine. Ovaj zakon reguliše uslove i procedure za davanje statusa izbeglice, supsidijarne zaštite i statusa privremeno zaštićenog, kao i prava i obaveze podnositelaca zahteva, lica sa statusom izbeglice i lica kojima je odobrena supsidijarna i privremena zaštita. Zakon je u skladu sa Direktivom 2013/33 EU Evropskog parlamenta i Saveta kojom se utvrđuju standardi za prijem zahteva i povlačenje zahteva za međunarodnu zaštitu. Status izbeglice, prema ovom zakonu, dobijaju lica iz člana 1.18:

28 IOM Strategija za Kosovo (2022-2025)

“ Izbeglica - osoba koja se zbog osnovanog straha od progona zbog rase, vere, nacionalnosti, političkog uverenja ili pripadnosti određenoj društvenoj grupi nalazi izvan svoje zemlje državljanstva i ne može ili zbog takvog straha nije voljna da se koristi zaštitom te zemlje, ili lice bez državljanstva koje se nalazi izvan zemlje bivšeg uobičajenog boravišta i iz istih razloga kao što je gore navedeno nije u mogućnosti ili, zbog takvog straha, ne želi da se vrati u tu zemlju.”

Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije (ODAM) u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova je nadležni organ za obradu zahteva za zaštitu, uključujući i pritvor u Pritvorskom centru. Centar za azil je funkcionišao u okviru ODAM-a i bio je regulisan pravnim dokumentima odobrenim od strane MUP-a.

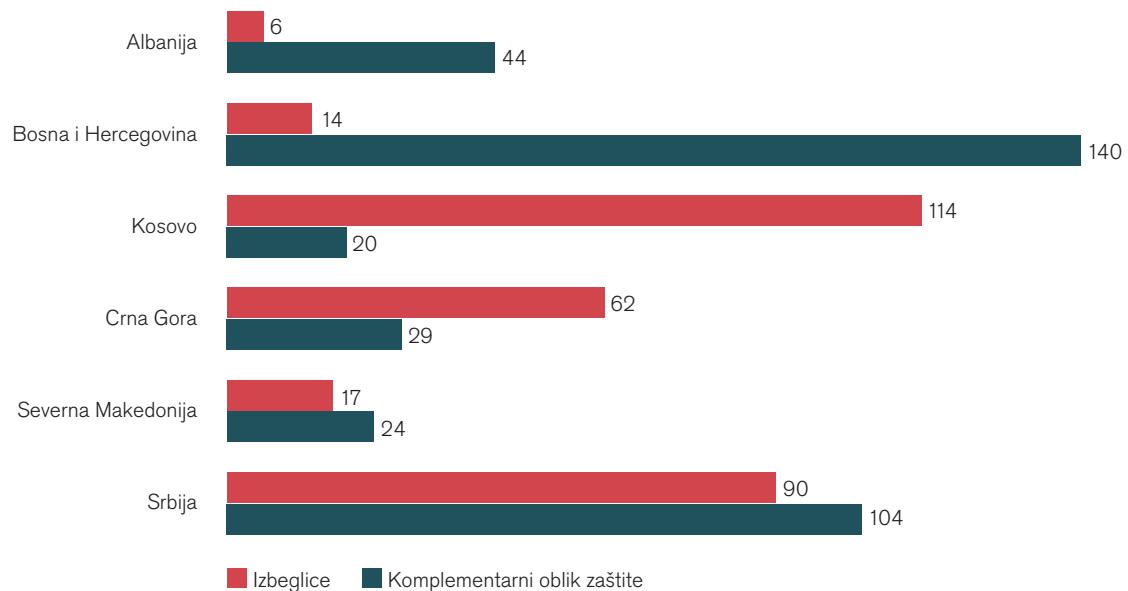
Odeljak 3 **Izbeglice u regionu**

Prema UNHCR²⁹, u 2014. godini, ukupan broj zahteva za azil na Zapadnom Balkanu (Albanija, Kosovo, Srbija, Crna Gora, Severna Makedonija i Bosna i Hercegovina) iznosio je 40.331. Procenjeni ukupni mešoviti pokreti tražilaca azila, izbeglica i drugih mešovitih kretanja na Zapadnom Balkanu u 2021. godini iznosili su 29.660. Većina ljudi koji su ušli na Zapadni Balkan imala je svoju destinaciju u zemljama Evropske unije. Tako je od 29.660 koliko ih je ušlo u zemlje Zapadnog Balkana, samo 8.677 još uvek bilo prisutno u tim zemljama u decembru 2021. Od ovih 1.376 koji su zatražili azil na Zapadnom Balkanu, većina je bila iz Sirije (29%), Pakistana (26%) i Avganistana (22%).

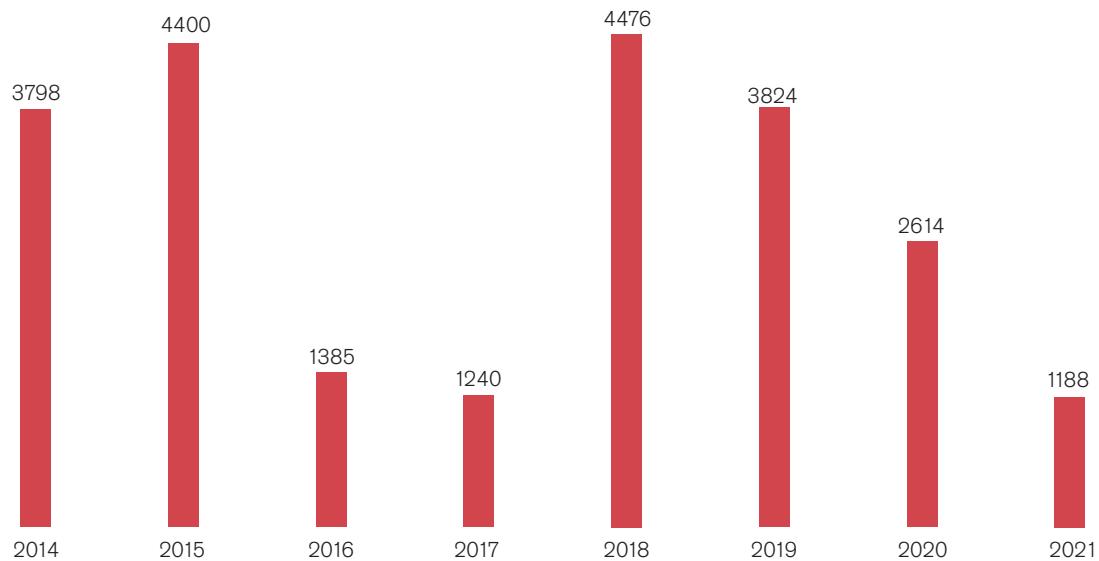
Od 40.331 prijave na Zapadnom Balkanu od 2014. godine, većina od ovih 22.925 je odbijena ili zatvorena. Od 2014. godine dodeljeno je samo 303 statusa izbeglice i 361 status supsidijarne zaštite.

²⁹ Zapadni Balkan - Izbeglice, tražioci azila i drugi mešoviti pokreti (2021). UNHCR. file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/UN-HCR_RBE_DIMA_WB_Asylum_and_Demographic%20Mixed%20Mvt_31_12_2021_External.pdf

➤ PREGLED SISTEMA PROCENE POTREBA ZA REPATRIRANA LICA,
IZBEGLICE I TRAŽIOCE AZILA NA KOSOVU

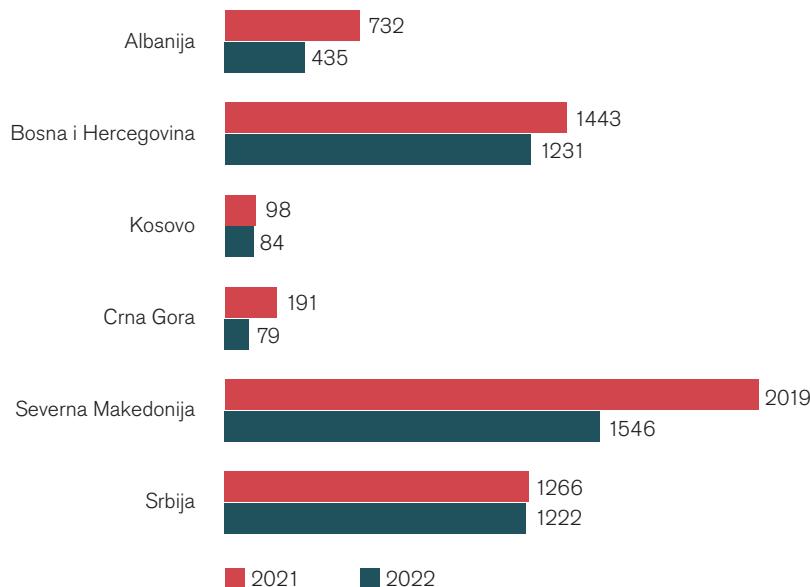
Grafikon 2 Ukupni status izbeglice i zaštite po zemljama od 2014

Grafikon 3 Odbijeni i zatvoreni predmeti na Zapadnom Balkanu po godinama.

Nakon pandemije COVID-19 i zatvaranja granica, prva dva meseca 2022. godine ukazala su na povećanje prisustva mešovitih kretanja na Zapadnom Balkanu, sa 1960 dokumentovanih slučajeva.

Prema izveštaju UNHCR-a iz februara 2022. „Zapadni Balkan – izbeglice, tražioci azila i drugi ljudi u mešovitim migracionom kretanju“, na kraju izveštajnog perioda bilo je 7.754 tražilaca azila, izbeglica i drugih mešovitih migracionih kretanja.³⁰

Grafikon 4 Novi dolasci za 2021. i 2022. po zemljama (od februara 2022)

Zemlje zapadnog Balkana se općenito smatraju tranzitnim zemljama za zemlje članice EU. Prema podacima Komisije EU, broj migranata koji su stigli u Bosnu i Hercegovinu naglo je porastao u 2019. godini, dostigavši ukupno preko 59 000 od početka 2018. godine, od čega je samo 9.000 izbeglica ostalo u Bosni i Hercegovini do 29. aprila 2020.

Slično tome, prema podacima Frontexa, graničnih snaga EU, u prvih 10 meseci ove godine otkriveno je 48.500 ilegalnih prelazaka granice kroz takozvanu „zapadnobalkansku rutu“. Ove brojke ukazuju da su balkanske zemlje tranzitna ruta za izbeglice u zemlje EU.

³⁰ Zapadni Balkan – izbeglice, tražioci azila i drugi ljudi u mešovitim migracionom kretanju (2022). UNHCR. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/FEB22_Western%20Balkan%20Dashboard%20.pdf

Ako uporedimo podatke u posljednje tri godine (2018-2021), postoji značajan pad broja novoprdošlih i zahteva za azil u zemljama Zapadnog Balkana³¹ od kojih su velika većina muškaraca i registrovani u Bosni i Hercegovini. Smanjenje broja tražilaca azila i izbeglica moglo bi biti rezultat kako strožijih graničnih kontrola, tako i pandemije COVID-19.

Većina zemalja primenjuje politiku "zatvaranja očiju" na izbeglička kretanja ili traženje azila. Na primer, mnoge zemlje dozvoljavaju 72 sata putovanja i vremena da odluče da li žele tražiti azil..

Izbeglice i tražioci azila na Kosovu (politika, zakon, statistika)

Prema UNHCR-u, do kraja 2021. godine, na Kosovu su bila odobrena 134 statusa izbeglica i zaštite, uz dodatna 182 nova dolaska mešovite migracije.³²

Kako ovi podaci takođe otkrivaju, slično regionalnim trendovima, Kosovo je takođe prolazna ruta ka zemljama EU. U poslednjih 12 meseci na Kosovo je ušlo 1.471 osoba. Oni su klasifikovani u kategoriju mešovitih migracija, od kojih je 182 zatražilo azil na Kosovu. Prema Agenciji Evropske unije za azil³³ na Kosovu je 869 nerešenih slučajeva tražilaca azila.

Slično regionalnim trendovima, Kosovo je tranzitna ruta ka zapadnoevropskim zemljama, jer izbeglice iz Grčke ulaze u Albaniju, a zatim na Kosovo da bi nastavile ka Srbiji ili Crnoj Gori, pri čemu većina izbeglica cilja Nemačku kao svoju krajnju destinaciju. Prema Euractiv-u, tokom prvih meseci 2021. godine, kosovska granična policija vratila je 1530 migranata sa Bliskog istoka i Afrike nazad u Albaniju nakon što su ilegalno prešli granicu, dok je hiljade drugih otputovalo i otišlo u Evropu neotkriveno.³⁴ Slučaj prikazan u novinski portal prikazuje ciljeve izbeglica koje trenutno borave u centru za azil na Kosovu:

"Sulman Ali, 22-godišnjak iz Pakistana, pobegao je iz svoje zemlje kako bi potražio bolji život negde drugde. Posle dugog putovanja, on je na Kosovu. Došao je iz Turske, a planira da se preseli u Beograd, a odatle u Nemačku, gde ima članove porodice"³⁵

31 <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/91196>

32 Zapadni Balkan – izbeglice, tražioci azila i drugi ljudi u mešovitim migracionom kretanju (2022). UNHCR. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/FEB22_Western%20Balkan%20Dashboard%20.pdf

33 https://europa.eu/rapid/press-release_IP-21-5002_en.htm

34 Skoro 50.000 ilegalnih prelazaka granice sa Zapadnog Balkana u 2022. (2022). Euractiv. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/almost-50000-illegal-border-crossings-from-western-balkans-in-2021/

35 <https://insajderi.com/refugjatet-e-strehuar-ne-kosove-presin-rastin-te-ikin-per-ne-vendet-e-se/>

„Direktor ODAM-a, Valon Krasniqi, izjavio je da je od 900 osoba koje su ušle na Kosovo u periodu 2019-2020. samo 540 izrazilo želju da popune zahtev za azil na Kosovu. Većina radije napusti Kosovo , kako bi iz Srbije krenuli u Evropu.³⁶“

“30-godišnji Ammar Bero je u januaru 2020. ostao na Kosovu 10 dana, a zatim se preselio u Srbiju. Prema njegovim rečima, tamo ništa nije bilo dobro, policija je prema njima bila gruba, a nisu uspeli doći do Mađarske, gde ih je policija tukla. Vratio se u Prištinu gde boravi u privatnom stanu jer je izgubio pravo na povratak u centar za azil (nije poštovao pravila i propise). Sada planira da stigne do Albanije i Italije, a potom i Nemačke.”

„Drugi je izjavio da bi želeo da ostane u Centru za azil, ali ne želi da traži azil na Kosovu.“

Čak i oni koji podnesu zahtev za azil na Kosovo, oni to čine jer im se daje dozvola da ostanu dok se njihov zahtev ne obradi. Ovo vreme izbeglice koriste za planiranje daljnjih putovanja. Što se tiče rata u Ukrajini, Vlada Kosova se obavezala da će prihvati 5.000 Ukrajinaca kao izbeglice, a do danas je bilo nekoliko novinara koji su ušli na Kosovo i radice u prostorijama uz finansijsku podršku Vlade Kosova. Program za građanska prava – Kosovo (CRP/K) izveštava da pre 2018. nijedan slučaj nije dobio status izbeglice ili zaštite. Prema njihovoj proceni, na Kosovu je odobreno samo 12,8% zahteva za azil, što je manje u poređenju sa EU, gde je stopa odobrenja 46%.³⁷

Pored toga, 2022. godine, Kosovo je prihvatio oko 200 avganistanskih izbeglica koji se drže u posebnim prostorijama, pošto je većina njih procesuirana za smeštaj u SAD ili drugim zemljama.

Pravne osnove za procenu i praćenje tražilaca azila/izbeglica u Republici Kosovo regulisani su Zakonom br. 06/L-026 o azilu, koji predviđa:

“uslove i postupke za dodelu statusa izbeglice, supsidijarnu zaštitu i privremenu zaštitu, statusa, kao i prava i obaveze podnosiča zahteva, lica sa statusom izbeglice i lica kojima se odobrava supsidijarna zaštita i privremena zaštita.”

Naš trenutni obim posla je fokusiran na pojedince kojima Kosovo daje međunarodnu/privremenu zaštitu i, prema članu 86, ovi pojedinci imaju pravo na sklonište, zdravstvenu zaštitu, pravo na obrazovanje itd. Međutim, po našem shvatanju, Član ne precizira ko procenjuje potrebe, osim da ova lica imaju pravo na socijalnu pomoć prema Zakonu o socijalnim programima.”

36 <https://www.evropaelire.org/a/emigrantet-azil-kosove-/30462776.html>

37 <https://kosovotwopointzero.com/kosovo-is-no-safe-haven-along-the-dark-road-west/>

Metodologija

Kako bi se postigla odgovarajuća analiza funkcionalnosti i održivosti postojećeg sistema procene psihosocijalne, pravne i ekonomske (re)integracije, tim je prikupio podatke o svim slučajevima repatriiranih lica, pruženoj pomoći i akterima uključenim u proces. U tu svrhu sprovedeno je opsežno istraživanje postojećih obrazaca za procenu i drugih izveštaja. Pored toga, identifikovani su ključni akteri i predloženi da budu odabrani kao korisnici intervencije/programa obuke kroz ovaj proces.

Metodologija evaluacije zasniva se na prirodi i nivou procene i podrške koja se pruža repatriranim licima, izbeglicama i tražiocima azila:

- Nacionalni nivo
- Lokalni nivo
- Ostali relevantni akteri (lokalne i međunarodne organizacije)

Unutar svakog od ovih nivoa, sedeće dimenzije reintegracije će biti obuhvaćene:

- Ekonomski dimenzija
- Socijalna dimenzija
- Psihosocijalna dimenzija

U predlogu obrazaca za evaluaciju korišćena su sledeća četiri glavna procesa: pregled literature, intervju sa relevantnim ključnim akterima, pregled trenutnih oblika evaluacije koje koriste različiti akteri, i na kraju, predstavljanje obrazaca relevantnim akterima radi komentara i sugestija.

Intervjui

Ukupno je obavljeno 13 intervjuja sa 17 ljudi, 2 fokus grupe i 4 naknadne konsultacije sa ključnim informatorima, početne tematske vodiče za intervjuje su izradili autori izveštaja nakon pregleda literature i sledeći ciljeve savetovanja. Intervjue su vodili autori izveštaja. Svaki intervju je audio snimljen i transkribovan. Intervjui su u proseku trajali 50 minuta u rasponu od 25 do 85 minuta. Intervjui su se uglavnom fokusirali na, prvo, posao koji anketari obavljaju, a koji se odnosi na repatriiranu lica, izbeglice ili tražioce azila, drugo na procenu potreba i treće na obradu podataka.

Pregled postojećih obrazaca

Tokom intervjuja, obrasci koji se koriste za sprovođenje evaluacije i praćenja rada sa klijentima traženi su od različitih zainteresovanih strana. Dvoje intervjuisanih zainteresovanih strana dalo je formulare, dok ostali nisu bili u mogućnosti da ih podele zbog svoje organizacije.

Analiza podataka

Transkripti su analizirani korišćenjem Atlas TI softvera. U početku, istraživači su sprovedli detaljnu diskusiju u razlikovanju obrazaca koji su se pojavili u intervjuiima i pogledali ih u softveru nakon što su pregledali transkripte i podelili svoje zaključke. Ovaj pristup je sličan analizi sadržaja, gde je ideja evaluacija obrazaca unutar intervjua. Kao nalazi, istaknuti su obrasci dubljeg temeljnog tumačenja zasnovanog na identifikovanim kodovima. Gde god je to moguće, zaključci su potkrepljeni citatima iz intervjua kako bi čitateljima mogli preneti misli, mišljenja, stavove i preporuke ispitanika. Na osnovu nalaza, tim je imao dva duga sastanka sa preporukama za identifikaciju u skladu sa ciljevima trenutne konsultacije. Nadalje, nalazi su predstavljeni na sastanku održanom u julu 2021. različitim akterima koji rade sa repatriiranim osobama i strancima sa statusom zaštite.

Rezultati

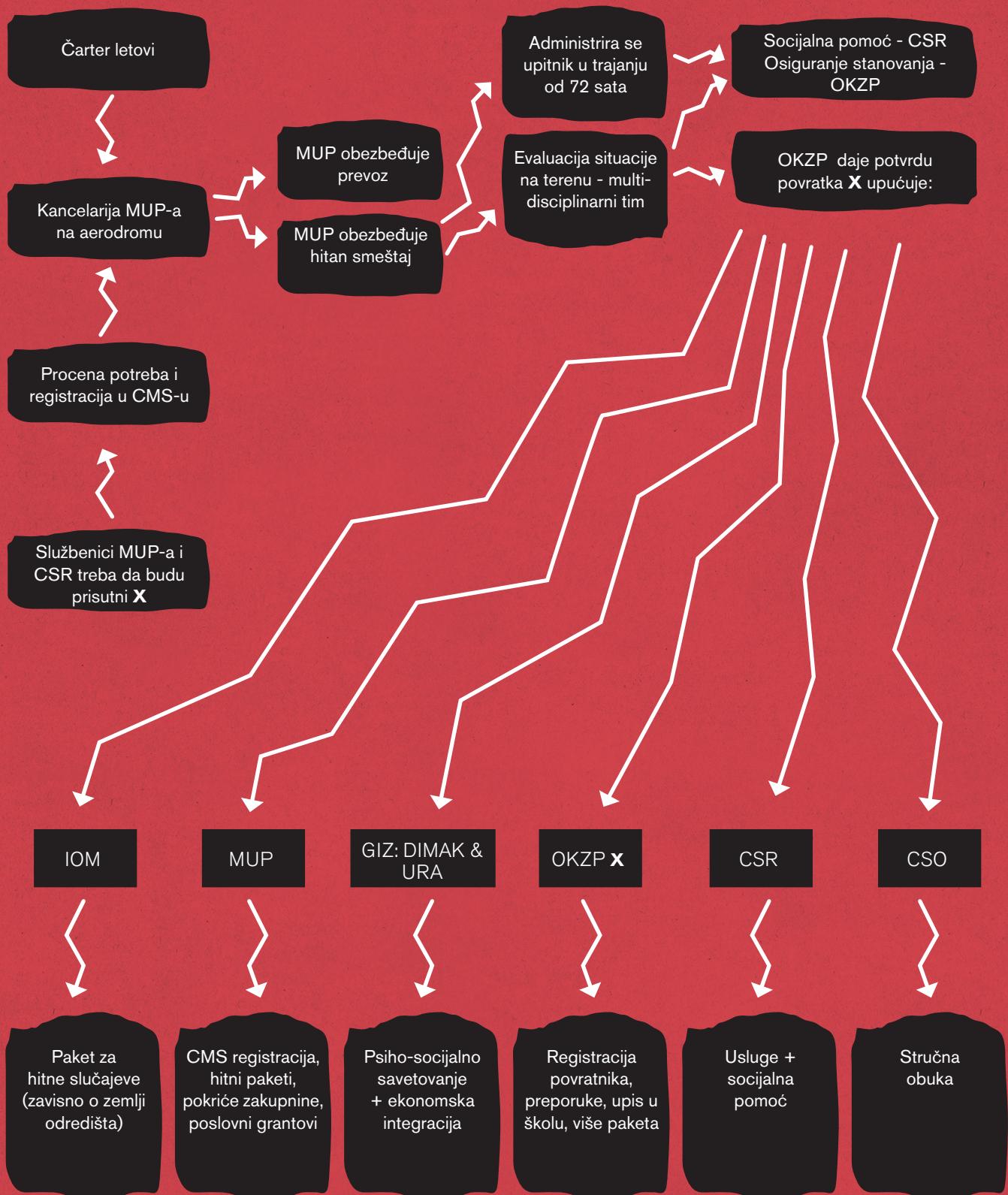
Odeljak rezultata je organizovan u 6 glavnih odeljaka: 1) Potencijalne institucije/organizacije koje posećuju repatrirana lica na Kosovu, koji prikazuje institucije koje bi repatrirana lica potencijalno mogla da posete radi dobijanja specifičnih usluga, i pruža informacije o tome gde se vrše procene; 2) drugi deo nudi nalaze o pregledu postojećih obrazaca koje koriste različite organizacije i zainteresovane strane, uključujući kancelarije MUP-a i OKZP-a; 3) treći deo rezimira glavne kodekse dobijene iz intervjeta sa predstvincima MUP-a i OKZP-a, za izbeglice i tražioce azila i kodekse koji se odnose na obuku i izgradnju kapaciteta; 4) u četvrtom delu su razrađeni nalazi iz intervjeta sa predstnikom MUP-a i predstvincima OKZP-a sa citatima koji ilustruju nalaze; 5) peti deo rezimira glavne zaključke za izbeglice i tražioce azila i 6) šesti odeljak rezimira nalaze koji se odnose na obuku i izgradnju kapaciteta.

Kako su svi nalazi kvalitativni, preporuke odmah slede odeljak o rezultatima.

Potencijalne institucije/organizacije koje posećuju repatrirana lica na Kosovu

Grafikon 5 prikazuje potencijalni „tok“ repatriirane osobe u smislu kontakata sa različitim institucijama i organizacijama. Sa x smo označili institucije u kojima se vrše procene/evaluacije i gde to zahtevaju važeći propisi i zakoni. Prikupljanje podataka ili procena potreba repatriiranih lica počinje njihovim dolaskom na aerodrom (za slučajeve u kojima je MUP unapred obavešten iz dotičnih zemalja), nakon čega sledi procena u kancelariji OKZP-a. Na osnovu procena kancelarije OKZP-a, repatriirana lica se upućuju u druge službe kao što su centri za socijalni rad, centri za zapošljavanje (koji imaju svoje procene) ili u druge međunarodne organizacije kao što su IOM, GIZ, itd. Svaka od njih ima svoje sisteme procene i praćenja. Kao što se može uočiti sa grafikona 5, na dnu grafikona je podebljana linija koja razdvaja javne institucije odgovorne propisima za reintegraciju repatriiranih lica i drugih aktera, što ukazuje na nedostatak protoka informacija u pogledu aktivnosti i usluga koje se pružaju pojedinačnim repatriiranim osobama. Ovo rezultira nedostatkom praćenja i dokumentovanja aktivnosti u postojećem informacionom sistemu.

Grafikon 5 Dijagram toka repatriiranih lica u smislu kontakata sa razlicitim institucijama i organizacijama

Pregled postojećih obrazaca koje koriste različite organizacije i zainteresovane strane

Pregledali smo obrasce za procenu repatriiranih lica od strane OKZP, od strane organizacija civilnog društva koje pružaju usluge ovim grupama i centara za socijalni rad. Druge zainteresovane strane nisu bile u mogućnosti da podele dokumente ili obrasce za procenu.

Opštinske kancelarije za zajednice i povratak (OKZP)

Obavljeni su dva intervjua sa opštinskim zvaničnicima. Oni su obezbedili tri različita obrasca koji koriste opštinske vlasti za procenu potreba repatriiranih lica. Prvi obrazac se koristi u roku od pet dana od povratka jer su prema važećem zakonu obavezni da izvrše procenu, a zove se Preprocena. Sadašnji obrazac ima pet odeljaka, od kojih svaki traži od evaluatora da ukažu na mere koje će vlasti preduzeti. Odeljak 1 sadrži demografske podatke o glavi domaćinstva i deo za popis članova porodice sa podacima o polu, zaposlenju, obrazovanju i, ako imaju specifične potrebe, sadrži strukturisane informacije samo o popunjavanju rubrike o obrazovanju. Na kraju prvog odeljka nalazi se prostor koji opštinski službenik i stručnjak iz centra za socijalni rad popuni o opštim zaključcima evaluacije eksplicitno tražeći od njih da ukažu na ranjivost porodice ili njenih članova. U drugom delu upitnika repatriirana lica se pitaju da li su od povratka primila bilo kakvu podršku, uključujući i informacije o pravima repatriiranih lica koja su im garantovana zakonom. Međutim, jedno zapažanje je da se sadašnji obrasci citiraju stari zakon, a ne novi (20/2020) o reintegraciji repatriiranih lica. Treći deo sadrži pitanja o civilnoj registraciji. Četvrti deo je o smeštaju, a peti deo sadrži još tri pododeljka o zdravstvu, obrazovanju i mogućnostima zapošljavanja. Na kraju svakog pododeljka, anketari su vođeni da informišu repatriirane osobe o zdravstvenim, obrazovnim i uslugama smeštaja koje bi mogle ponuditi javne vlasti.

Drugi obrazac koji su obezbedili opštinski zvaničnici bio je obrazac koji su popunili predstavnici MUP-a, obrazac koji ima prvi deo sa činjeničnim podacima o demografiji, nacionalnosti i informacijama o povratku na Kosovo. Drugi deo je tabela u dve kolone, u jednoj se navode potrebe, a u drugoj prostor u koji evaluatori mogu napisati podatke o određenim potrebama: smeštaj, socio-ekonomski uslovi, struktura porodice, dokumentacija, zdravstveno stanje (dijagnoza), posebne potrebe, jezik, profesionalne sposobnosti/obuka/potencijali, ranjivost u porodici, mreža podrške, druge relevantne informacije.

Celi obrazac je potrebno popuniti ručno i nema standardizovanih informacija koje bi se mogle naknadno analizirati.

Zahteva se da obrazac potpišu migrant koji se vratio, službenik ORRLIS-a, opštinski službenik i službenik Centra za socijalni rad.

Treći obrazac uključuje beleške o verifikaciji na terenu koje službenici koriste tokom poseta gradilištu. Navedeni obrazac je prazan dokument bez ikakve strukture o informacijama koje treba da evidentiraju posetioci na terenu.

MUP- intervju

Član 39. Uredbe br. 22/2020, Sistem upravljanja predmetima (CMS), reguliše elektronski sistem kojim upravlja MUP gde se evidentiraju, čuvaju, obrađuju i arhiviraju relevantni zahtevi i drugi podaci u vezi sa reintegrисаним licima i njihovim beneficijama. Smatra se da ovaj CMS služi kao alat za registrovanje, praćenje i evaluaciju slučajeva. Prema našem razumevanju i saznanjima, ne postoje izveštaji niti detaljne analize prikupljenih podataka.

Komunikacija između službenika sa nacionalnog i lokalnog nivoa odvija se putem CMS-a. Službenici MUP-a potvrdili su važnost CMS-a za registraciju i praćenje repatriiranih lica. Od trenutka kada repatriirano lice uđe u Republiku Kosovo (Međunarodni aerodrom Priština - Adem Jashari) dočekuju ih službenici MUP-a na aerodromu, a njihovi podaci se unose u CMS. Ako se izjasne da nemaju sklonište, šalju se u prihvatište u Prištini, a kasnije se registruju u CMS. U prihvatištu mogu ostati do 14 dana, a zatim se šalju u opštine. U opštinama im se savetuje da posete kancelarije OKZP-a i da se javе kao repatriirana lica. Za to imaju rok od tri meseca kako bi ostvarili beneficije i pakete za repatriirana lica. Jedan od glavnih nalaza ovog intervjua je problem sa kojim se lokalne vlasti suočavaju sa slučajevima repatriiranih samohranih roditelja, posebno samohranih majki. Ovoj grupi je potrebno najduže vreme da postigne potpunu reintegraciju zbog višestrukih izazova s kojima se ova grupa suočava.

Nedostatak psihosocijalne evaluacije i nedostatak psihologa u OKZP-u i centrima za socijalni rad je neposredna potreba koju treba rešiti. Bolja komunikacija i saradnja sa centrima za mentalno zdravlje u zajednici mogli bi podržati proces rešavanja psihosocijalnih potreba repatriiranih lica.

U nastavku su rezultati zasnovani na intervjima, diskusijama u fokus grupama i konsultacijama, potvrđeni i objašnjeni na osnovu važećeg zakonodavstva i rezultata zasnovanih na dokazima. Analiza podataka je dala najistaknutije kodove po kategoriji.

Tabela 1 Kategorije i kodovi izvedeni iz analize podataka

Proces reintegracije Repatriranih lica	Procena usluge i potreba izbeglica Tražilaca azila	Intervju sa javnim (lokalnim i nacionalnim) organima	Obuka i Izgradnja kapaciteta	Ostalo
Psihosocijalna evaluacija	Psihosocijalna procena u centrima za azil	Obrada i analiza podataka	Izgradnja kapaciteta osoblja OKZP u radu sa izbeglicama i tražiocima azila	Protokol procene koji koriste organizacije koje su aktivne u povratnoj migraciji
Sistem upravljanja Predmetima i Njegovo funkcionisanje	Kosovo nije Zemlja odredišta	Psohosocijalne Potrebe i Trenutni obrasci Korišćeni od strane Javnih organa	Izgradnja kapaciteta Školskih psihologa Kojima nedostaje obuka u radu sa izbeglicama i repatriranim licima	Deljenje Informacija/podataka Je ograničeno
Budžet OKZP za proces reintegracije	Tražioci azila iz Turske	Struktura Individualnog plana reintegracije (IPR)	Izgradnja kapaciteta socijalnih radnika u radu sa izbeglicama i repatriranim licima	Procena psihosocijalnih potreba među međunarodnim organizacijama koje pružaju usluge repatriranim licima
Zapošljavanje kao završna faza reintegracije	Obrasci za procenu potreba lica koja su dobila azil na Kosovu	Praćenje povratnika		Komunikacija među akterima koji rade na reintegraciji repatriranih lica
Pravna pitanja repatriranih lica	Protokoli procene u školama za decu i adolescente kojima je odobren azil na Kosovu repatrirana lica	Ko se intervjuše		
Stambeni problemi po povratku na Kosovo		U skladu sa zakonom		
Grupe u riziku				
Dokumentacija iz zemlje povratka (posebno Dokumentacija koja se Odnosi na zdravje i obrazovanje)				
Individualni plan reintegracije (IPR)				

Ispod su glavni zaključci iz intervjuja sa MUP-om i opštinskim zvaničnicima, kao i zvaničnicima međunarodnih organizacija koji rade sa ciljnom populacijom. Rezultati intervjuja proizveli su sledeće nalaze.

Nedostatak psihosocijalne evaluacije/Nedostatak psihološke evaluacije - Na osnovu rezultata intervjuja, posebno intervjuja sa javnim službenicima, nedostaje kontinuirana psihosocijalna evaluacija. Psihosocijalna evaluacija i usluge u ovoj oblasti za repatrirana lica pružaju se kroz projekte koje podržavaju istaknuti donatori, kao što su IOM, GIZ/DIMAK, KRCT, CARITAS Švajcarska. Ovo je velika pomoć sistemu i ljudima samim po sebi. Ipak, ovim intervencijama nedostaje održivost, a nedostatak procene psihosocijalnih potreba u javnoj instituciji, po našem razumevanju, odražava pitanje koje treba rešavati na dva nivoa da bi se imalo dugoročno rešenje: prvo je nedostatak svesti o važnosti pitanja mentalnog zdravlja i drugo, ograničeni resursi u rešavanju ovih pitanja u okviru javnih službi ili loša koordinacija sa postojećim službama za mentalno zdravlje. Procenu tražilaca azila i izbeglica trenutno sprovodi KRCT, koju podržava MUP.

Citati lokalnih i nacionalnih institucija

„Obrasci nemaju psiho-socijalnu evaluaciju. Oni su deficitarni. Napravili smo vodič za psihosocijalni tretman, održana je obuka za OKZP, CSR i regionalne koordinator. Mogli su nešto da urade, ali nisu napredovali u tom pravcu.” - MUP

“Od trenutka kada porodica stigne na granični prelaz i prijavi se policiji, potrebna im je podrška i integracija. Odlaze u prijemnu kancelariju i radi se hitna identifikacija potreba, gde žive, da li im treba mesto stanovanja, zašto su napustili Kosovo, zašto su se vratili, da li imaju bezbednu boravišnu dozvolu, da li su imali krivični dosiće. Taj obrazac vidi dotična opština koja vodi slučaj. Službenik to stavlja u sistem, a prilaže se kompletne dokumente lica, kao što je lična karta i sl.” - MUP

“To nije prava procena porodice od strane samo jedne osobe, to se ne može uraditi. Ako se vode paralelni intervjuji sa svim članovima porodice, mislim da se stvara realna slika cele porodice.” - CSR

“Pratimo ih svake godine, socijalna anamneza koju smo dali porodici, na primer u maju 2019. godine, vraćamo se u maj 2020., da vidimo ima li promene, da li se situacija promenila.” - OKZP Prizren

„U tom procesu nedostaje opština sa psihološkim angažmanom koje se bave samo integracijom. CSR takođe. Moramo ponovo proceniti formulare za evaluaciju jer su oni već duže vreme isti.” - MUP

Citati korisnika/ repatriiranih građana

"Istini za volju, samo sam pitao gde mi je kofer, hteo sam uzeti svoje stvari, to je to. Ništa drugo, apsolutno, niko nije pitao zašto, kako, ili šta. Nisam znala da trebam nekoga obavestiti ili prijaviti negde kada se vratim. Prijavila sam se za obuku godinu dana nakon povratka. Govorim vam istinu. Ovo je istina." - Repatrirana osoba

Citati lokalnih i međunarodnih organizacija

„Na početku projekta sa Caritasom sami smo planirali i sastavili evaluacione formulare. Sastavljeni su na način da su uglavnom uključivali društvenu anamnezu, koja je uključivala biopraktične podatke, zatim putovanje, trajanje boravka, a posebno aspekt iskustava tokom vremena boravka u zemlji migracije, kao i, moguća traumatska iskustva. Ovo je bilo važno za procenu njihovog psihičkog blagostanja. Zatim porodični aspekt, koliko članova ima itd. Obrasci su sveobuhvatni“ - KRCT

„Imali smo i upitnik za decu jer su njihove potrebe konkretnije. Pored opštih informacija, imali smo i pitanja koja se odnose na njihovo angažovanje u školi, poteškoće u adaptaciji, spavanju, ishrani, pitanja koja se uglavnom odnose na funkcionisanje dece nakon njihovog povratka ovde. Društvene aktivnosti u školi, ali i u porodici.“ - KRCT

„U nedostatku službenika MUP-a da urade procenu, oni sarađuju sa organizacijama, kako bi psihozoli koji su tu svaki dan mogli da urade ovu procenu. Opšta je procena, na primer, da li su deca bez pratiće, da li su u prošlosti imala traumu, da li su bila deo slučaja rodno zasnovanog nasilja (RN). To je i procena emocionalnog stanja. Ovo se nalazi u bazi podataka MUP-a. Na osnovu ove procene vidimo da li je osoba niskorizična, srednje rizična ili visokorizična i odmah planiramo budući tretman. Jedan problem koji imamo je taj što je većina tražilaca azila u tranzitu. Broj nije mali. Prošle godine smo imali 300 ljudi koji su intervjuisani ili su bili tretirani od strane naše organizacije.“ - KRCT

„Imamo vlastiti obrazac za popunjavanje podataka koje dobijemo. Sve su to osnovni podaci, mi nemamo upitnik niti formu evaluacije. Pod psihosocijalnim savetovanjem podrazumevamo razgovor sa klijentom, procenu njegovih potreba. Ne radi se o tome da pravimo anamnezu slučajeva. Uključeni su samo osnovni podaci, kada je otišao u inostranstvo, kada se vratio, zašto je otišao, kavo je opšte emotivno stanje, kako živi, uslovi života.“ - GIZ

"Prvi obrazac, procena potreba, službenici CSR su razvili veoma dobru bazu podataka. Ko kog je uzeo slučaj, sociolog, unosi ga u bazu, koji se zatim do kraja prati, upućuje kroz bazu, neko radi procenu potreba, upućuje na slučaj, ali sve ide kroz bazu koja je u CSR ." - CRPK

OKZP nemaju budžet za proces reintegracije s - što stvara ozbiljan hendikep za pružanje specifičnih usluga, što iziskuje napore osoblja OKZP-a da kontaktira i koordinira sa drugim opštinskim direkcijama za pružanje usluga koje se odnose na individualni razvojni plan repatriranih lica.

Sistem upravljanja predmetima - Sistem upravljanja predmetima (CMS) - je elektronski sistem u kojem se obrađuju, skladište i arhiviraju informacije koje se odnose na repatrirana lica i njihove beneficije;³⁸

CMS se navodi kao jedini centralni sistem za registraciju postupaka repatrijacije. Registracija repatriranih lica/porodica počinje njihovim dolaskom na Međunarodni aerodrom Priština - Adem Jashari, gde ih dočekuje državni službenik i registruje u CMS. Nakon toga, ili se prevoze do privremenog skloništa u Prištini, ako im nedostaje sklonište, ili nastavljaju pravo u opštinu gde mogu da obezbede smeštaj. U svojim opštinama treba da se pojave/prijave u opštinskoj kancelariji za zajednice i povratak, to treba da urade u roku od 3 meseca od dolaska da bi se kvalifikovali za pakete reintegracije.

Citati lokalnih i nacionalnih institucija

"OKZP ima pristup za početnu registraciju slučaja. OKZP ima ograničen pristup u CMS-u, u određenim slučajevima kada trebamo dodati informacije u CMS, moramo tražiti pristup od MUP-a." - OKZP Priština

"Prva vrata su međunarodni aerodrom Priština, odnosno prijemna kancelarija. Repatrirana lica, bilo pojedinci ili porodice, intervjuju se u prijemnoj kancelariji. Važno je napomenuti da u prijemnoj kancelariji repatrirane osobe ulaze u tzv. CMS, odnosno sistem upravljanja predmetima. Onog trenutka kada uđu u CMS, nama, kao kancelariji u zajednici, mnogo je lakše, jer opštine imamo pristup podacima." - OKZP Prizren

Citati domaćih i međunarodnih organizacija

„Sistem koji sam pomenuo već radi, taj sistem je dosta napredan, sistem za upravljanje predmetima. Po dolasku na recepciju na aerodromu, službenici automatski imaju pristup tim modulima, već imaju informacije.” - IOM

“U ovom alatu za upravljanje slučajem u kojem radimo, možete i izdvojiti neke od informacija tako da možete sprečiti podatke i sigurnost podataka, a takođe možete podeliti informacije.” - GIZ

“Ministarstvo koristi ovaj CMS sistem. Sistem upravljanja predmetima. Isto važi i za repatriiranu lica. Obično za repatriirana lica koja ulaze na aerodrom, mora postojati službenik koji prima ove informacije na osnovu CMS obrasca.” - KRCT

“Imamo alat za upravljanje predmetima. Iz Nemačke počinju unositi neke podatke o klijentu, a onda se dosije ažurira.” - GIZ.

Na osnovu naših informacija i zapažanja, CMS ostavlja prostor za unapređenje, posebno u delu ažuriranja informacija, čime se unapređuje sistem praćenja reintegracije repatriiranih lica. Kancelarijama OKZP-a nedostaju informacije ili povratne informacije od drugih relevantnih aktera, na primer od agencija za zapošljavanje i stoga nisu u mogućnosti da ažuriraju informacije u trenutnom informacionom sistemu.

Citati domaćih i međunarodnih organizacija

“Osoba koja podnosi zahtev za povratak preko IOM-a, zbog politike nedeljenja ličnih podataka, ne delimo lične podatke. Sa institucijama komuniciramo na osnovu memoranduma o razumevanju za komponentu dobrovoljnog povratka. I podatke delimo prema brojevima. Ali, ako stranka sa obrascem saglasnosti pristane da se njegovi podaci dele s državnim institucijama, mi ih delimo.” - IOM

“Čini mi se da nemaju funkciju da ispisuju ime ili prezime, ili šifru i da generišu izveštaj. Definitivno se slažem sa nedostatkom odgovarajuće tehnologije. Oni mnogo rade na terenu i mislim da su im potrebni tableti koje mogu koristiti za sistem.” - GIZ

Zapošljavanje kao završna faza reintegracije - Prema mišljenju zainteresovanih strana, ova faza spaja tri glavne komponente procesa reintegracije: psihosocijalnu, ekonomsku i pravnu/gradansku. Prema službenicima Agencije za zapošljavanje Republike Kosovo (AZRK) i službenicima centara za stručno osposobljavanje (CSO), repatriirani građani imaju koristi od šeme samozapošljavanja koju finansira GIZ i drugih aktivnih mera za zapošljavanje (UNDP, ALMP projekat), kao što su obuka na radnom mestu, subvencija plata i obuka za razvojne planove poslovanja. Centri za stručno osposobljavanje nalaze se u 7 regionala zemlje, nude obuku za akreditovane standarde zanimanja. Tokom 2021. godine, od 3151 osobe koja je imala koristi od obuke ponuđene u CSO, 108 su bili vraćeni građani. Službenici Agencije za zapošljavanje navode niz izazova sa kojima se suočavaju u svakodnevnom radu; počevši od nedostatka trenera zbog mnogih faktora; odlazak u penziju, velika fluktuacija zaposlenih, potreba za kontinuiranim ažuriranjem standarda za svaki profil na osnovu kojih osmišljavaju obuku, nedostatak održivosti paketa koje nude. Nadalje, ističu važnost malih grantova za repatriirana lica kao što je projekat SUREP.

“Dosta smo proširili kapacitete sa projektima koji dolaze od GIZ-a i drugih donatora, ali projekti se kompenzuju 1 godinu, onda imamo problem sa održivošću” - Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo

Obuke koje nudi CSO su se pokazale efikasnim i za korisnike:

“Dobio sam certifikat od CSO-a i Caritasa. Nekoliko meseci nakon obuke, dobio sam posao. Sada radim već 1 godinu.” - Repatriirana osoba

Ipak, potrebno je učiniti više u koordinaciji aktivnosti obuke koje se nude. Postoje repatriirani građani koji imaju koristi od više od jedne šeme, od obuka koje nudi CSO i od obuka koje nude drugi relevantni akteri u ovoj oblasti:

„Dalje, zvao me je švajcarski Caritas, rekli su mi šta ih zanima, i ja sam im rekao. Dakle, obuku sam pohađao 6 meseci, radeći 6-8 sati dnevno, odmarajući se samo vikendom. 3 meseca obuku AZRK-a i 3 meseca švicarskog Caritasa, a plaćali su mi 150 eura mesečno za putne troškove.” - Repatriirana osoba

Zapošljavanje se smatra završnim korakom reintegracije. Prema percepciji opštinskih zvaničnika:

Citati lokalnih i nacionalnih institucija

“Proces reintegracije u proseku traje do 24 meseca i smatra se završenim kada se glava porodice ili drugi članovi porodice zaposle” - OKZP Priština

“Sada kancelarije za zapošljavanje pri MUP-u imaju poslovne planove. Svaki povratnik ima poslovne planove, koji se mogu primeniti do 3000 evra, u opremi, a ne u gotovini. Obično pekara, krojač, mehaničar itd., ako su to trebali prema zanimanju ili su za to sertifikovani.” - OKZP Priština

„Kao agencija sarađujemo sa MUP-om i OKZP, komunikacija se vrši preko kancelarije za zapošljavanje, posebno za paket obuke, njihovu obuku za izradu poslovnog plana i popunjavanje aplikacije za agencijski fond.“ - EZRK

Citati domaćih i međunarodnih organizacija

“Proces reintegracije je prilično složen. To takođe treba sagledati iz individualne perspektive. Nakon svega ovog iskustva, put do uspešne reintegracije leži u posvećenosti osobe koja se vratila. Zatim, zavisi od količine u pakovanju i razvoja koncepta, ali i od reference.” - IOM

“Pozivamo kompanije, institucije koje imaju slične profile, da se trudimo da im damo ponudu. Nismo mi ti koji bismo ih mogli zaposliti. Samo ih spojimo, predstavimo i vidimo koje se mere mogu preduzeti. Ono što mi sprovodimo kao mere su stalne obuke za zapošljavanje, pružanje informacija, kako za stipendije, tako i za razvoj karijere i slično. Mere koje smo smatrali neophodnim.” - GIZ

“U projektu reintegracije repatriiranih lica, prvi aspekt je povećanje kapaciteta osoblja za pružanje usluga reintegracije, razvoja i integracije.” - UNDP

“Imamo tim koji se bavi integracijom onih koji su stekli status izbeglice. Organizuje kurseve jezika, ekonomista koji istražuje tržište, a u isto vreme procenjuje šta čovek može da radi, njegovo poreklo, da li ima profesiju ili školu, gde može da radi u privredi Kosova. ” - CRPK

Zajedno sa potrebom za kontinuiranim psihosocijalnim praćenjem i uslugama koje mogu ponuditi psihozoli, državni zvaničnici pominju neposrednu potrebu da radnici na prvoj liniji budu ažurirani konkretnim informacijama o tržištu rada u njihovim opština, čime se olakšava bolja koordinacija između opština, lokalnih preduzeća i centara za stručno osposobljavanje.

“Paket za reintegraciju se razvija na osnovu specifičnosti za svaku osobu, a osmišljava se tokom intervjeta koji se održava u zemlji odredišta.” - IOM

Pravna pitanja - Pravne informacije/konsultacije za repatrirana lica/porodice smatraju se potrebnim i ključnim. Program za građanska prava - Kosovo (CRPK) nudi besplatne pravne informacije i konsultacije i oni blisko sarađuju sa MUP-om, UNHCR-om i opština. Važno je naglasiti da CRPK blisko sarađuje i sa izbeglicama i tražiocima azila. Opštinske kancelarije daju uputstva repatririranim licima o dokumentima koji treba da budu generisani od opštinskih službi. Prema rečima predstavnika CRPK-a, najčešći pravni problemi sa kojima se suočavaju repatriirana lica su sledeći:

Citati domaćih i međunarodnih organizacija

“Nova strategija je nastavak stare strategije. Generalno, to je bila strategija koja je uključivala sve kategorije: repatriirana lica, tražioce azila, izbeglice i radikalizovane osobe iz različitih zemalja. Veoma je generalno i ima forme razvijene u okviru strategije, ali nije baš prilagođeno korisnicima.” - CSR

Citati domaćih i međunarodnih organizacija

„Nudimo besplatnu pravnu pomoć osobama pod stvarateljstvom UNHCR-a na Kosovu. Odnosno tražiocima azila, izbeglicama, interno raseljenima licima, manjinskim zajednicama, i to uglavnom zajednicama Roma, Aškalija, Egipćana.” - CRPK

„Sektor azila je podeljen, radimo na pristupu teritoriji za tražioce azila, pratimo granicu, zajedno sa kosovskom policijom, ali samo normalno u oblastima su uglavnom ulazi, koji omogućavaju pristup teritoriji za osobe kojima je potrebna međunarodna zaštita. Zatim praćenje centra za azil, praćenje uslova prijema i smeštaj tražilaca azila. Zatim imamo tim koji vrši pravno zastupanje tražilaca azila pred sviminstancama odlučivanja na Kosovu, do najviših instanci suda.” – CRPK

“Za neke povratnike, zemlja odredišta ih zabranjuje. A tu zabranu bi mogli ukloniti jednostavnom pravnom pomoći. Ali često ni opštinski službenici ne znaju kako da ih savetuju, jednostavnim pisom da se obrate tamošnjim vlastima, da deblokiraju povratak.” - GIZ

Nedostatak dokumenata iz zemlje povratka (naročito dokumenata vezanih za zdravstvo i obrazovanje) - Opštinski službenici i službenici MUP-a izveštavaju da se suočavaju sa izazovima u oblasti zdravstva i obrazovanja tokom procesa reintegracije jer često repatriirana lica nemaju odgovarajuću dokumentaciju. Mnogim repatriiranim licima/porodicama nedostaju zdravstveni dokumenti (tj. medicinska dokumentacija, uključujući ažuriranu dijagnozu i propisane lekove) i školske potvrde, što stvara probleme u procesu upisa u školu. U slučajevima kada opštinski službenici obezbede medicinske ili obrazovne kartone repatriiranih lica iz zemlje iz koje su vraćeni, veoma je izazovno obezbediti kontinuirani odgovarajući medicinski tretman, posebno za predmete za koje ne postoje dostupne zdravstvene usluge na Kosovu.

Citati domaćih i međunarodnih institucija

“Informaciju koju država deportuje u slučaju treba odmah proslediti MUP-u u državi prijema. Država prijema treba da primi informacije i da ih podeli sa svim CSR-ima, jer CSR-i treba da budu pripremljeni sa brojem ljudi koji dolaze. Po prijemu ove informacije najbolje je da nam pošaljete: račune iz škole, račune bilo koje usluge psihologa, zdravstvene dokumente, koje su bolesti, krivice dokumente ako je počinio krivično delo.” - CSR

“Prvo tražimo dokaz o povratku, putne isprave, boravišnu dozvolu, izveštaje, dokumente, zdravstveno stanje. Onda ako nastavi sa tretmanima, oni se registruju u CMS i postoje svi podaci, sa dijagnozom lekara.” - OKZP Priština

“Ponekad ambasade šalju izveštaje o predmetima, neki su kriminalci, bili su u zatvoru, oduzimaju im se pasoši, na primer, i dolaze bez ikakvih dokumenata. Oni dolaze ovde i mi apliciramo za dokumentaciju.” - OKZP Priština

Citati domaćih i međunarodnih organizacija

“Mnogi od njih, u zemlji u kojoj su bili, nisu uspeli dobiti potvrde o pohađanju od policije. U mnogim slučajevima morali smo kontaktirati škole u Nemačkoj, Švajcarskoj, gde god da su bila, da nam pošalju određene sertifikate.” - KRCT

“Mislim da su oni veoma ranjivi, u smislu da nemaju informaciju da počnu odakle je dokument izvučen, kako funkcioniše. Ima nekih koji su ostali po 5-10 godina, a ne znaju gde da otvore račun u banci.” - GIZ

Stambeni problemi po povratku na Kosovo - Jedan od prvih problema identifikovanih kod repatriiranih slučajeva je stambeni problem. Po dolasku na Kosovo, oni se izjašnjavaju o svojoj stambenoj situaciji, ovo je jedna od ključnih informacija koja se dodaje u CMS. Ukoliko im nedostaje stambeni prostor, oni se prebacuju u prihatilište u Prištini, gde mogu da ostanu do 14 dana, u tom periodu opštinski službenici im obezbeđuju stan i na taj način privremeno rešavaju stambeno pitanje. Opštinske vlasti mogu pokriti zakupninu do 12 meseci, s mogućnošću produženja nakon ovog perioda. Stambena pitanja su češća među zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana, samohranim roditeljima, posebno samohranim majkama.

Citati domaćih i međunarodnih institucija

“Od trenutka kada stignu na aerodrom, mi ih primamo i počinje proces registracije. Nakon toga, ako nemaju gde, imamo centre za kraći boravak od 3 dana, odnosno 7 dana, dok se ne nađe stabilnije mesto za boravak ili iznajmljivanje. CSR se zajedno sa kancelarijom za povratak bavi koordinacijom svih ovih aktivnosti.” - CSR

“Na primer, postoji porodica koja nije rešila stambeno pitanje, takođe ne znaju gde da idu, onda prijemna kancelarija obavesti prihatilište koje je u Tauk Bashqe, porodica se automatski smestitamo, naravno ako nema gde ići.” - OKZP Prizren

“Predmet se nalazi u Centru za smeštaj u Tauk Bashqe, centru u koji ljudi nemaju gde da se vrati jer su prodali svoje kuće, ili ih porodice ne prihvataju. Predmet ide OKZP-u, a ministarstvo se bavi i plaćanjem zakupnine.” – MUP

“Ako se lice izjasni da nema stambeni prostor, u propisu o povratku stoji da se svakom licu koje nema stambeni prostor plaća kirija za 12 meseci, mi postavljamo zahtev i komisija donosi odluku, ali je moguće odbiti. MUP to pokriva, odeljenje za reintegraciju. Njihova regulacija zavisi od povećanih cena.” - OKZP Prishtina

Rizične grupe - Tokom intervjua na pitanje o identifikaciji najugroženijih grupa, navedeno je: Samohrani roditelji (posebno samohrane majke) su najugroženija grupa; Deca bez pravnje; Žrtve i potencijalne žrtve porodičnog nasilja (PN) i rodno zasnovanog nasilja (RZN); Ugrožene su i osobe sa kriminalnom prošlošću. Ove ranjive grupe potencijalno mogu imati specifične psihosocijalne potrebe, uključujući potrebe mentalnog zdravlja, koje bi mogle zahtevati konkretniju procenu i praćenje. Važno je da ove rizične grupe imaju pristup pravnoj pomoći zbog svoje istorije i sudskih postupaka koji su u toku.

Citati domaćih i međunarodnih institucija

“Postoji nedostatak pohađanja škole, ili slučaj nasilja u porodici, ili kada su deca primorana da napuste porodicu, odlaze na ulicu.” - CSR

“Svi ti ljudi koji se vraćaju sa kriminalnom prošlošću, iz zapadnih zatvora, koji su opasni ljudi, iz zatvora se vraćaju na slobodu, tamo je počinio zločin, ubistvo, ljudi su o kojima država treba da brine.” - OKZP Prizren

“Problem je sa samohranim majkama, one nemaju podršku kruga porodice. Za većinu njih se čin razdvajanja dogodio u EU, muž se nije vratio, tamo je našao drugu porodicu. Majka je ostala sa 3-4 dece.” - MUP

Citati domaćih i međunarodnih organizacija

“Ima žena sa decom, ima dece bez pravnje. Postoje potencijalne žrtve trgovine ljudima.” - IOM

“Česte su rasprave o kategorijama sa zdravstvenim problemima koje možda neće dobiti neophodan tretman po povratku. Danas imamo dobru kategoriju mladića i devojaka koji se vraćaju, koji su, na primer, zavisni od narkotika.” - IOM

"Trudnice, samohrane žene, korisnici droga, starija lica koja putuju sama, lica sa posebnim potrebama." - KRCT

"To su svakako porodice koje imaju lica sa posebnim potrebama. Ti pojedinci, iz mog iskustva, osim socijalne pomoći, čini mi se da ne primaju nikakvu drugu uslugu. Nema usluge koja odgovara njihovim potrebama. Posebno u smislu integracije u društvo." - GIZ

Glavni zaključci iz intervjeta sa javnim autoritetom (Opština i MUP)

Ko se intervjuje - Intervjui i procena potreba, prema našem razumevanju, se obavljaju sa glavom domaćinstva migranata povratnika, a očekuje se da će o daljim potrebama pojedinih članova porodice izvestiti glava domaćinstva. Trenutni format bi se mogao postaviti i održavati pošto šeme socijalne podrške na Kosovu i dalje funkcionišu na porodičnim, a ne na individualnim potrebama. Predlaže se da se informacije prikupljene od glave domaćinstva ukrštaju sa ostalim članovima porodice ili se intervjeti obavljaju u prisustvu drugih članova porodice, što bi povećalo tačnost prikupljenih informacija i uključivanje svih članova porodice u proces intervjeta i ispitivanjima o njihovim pravima i beneficijama.

Usklađenost sa zakonom - Važeća Uredba (VRK) br. 22/2020 o reintegraciji repatriiranih lica propisuje da:

- Potrebe će proceniti multidisciplinarni tim sastavljen od OKZP, CSR, zdravstvenih specijalista i ORRL u roku od pet (5) dana po dolasku RL-a u opštinu.
- Na osnovu procene potreba, multidisciplinarni tim, u saradnji sa nadležnim opštinskim organima, pripremiće Individualni plan reintegracije, odrediti voditelja predmeta i obezbediti njegovo sprovođenje.

Sadašnji obrasci koje koriste službenici nisu u skladu sa novim zakonima, u sadašnjim oblicima procenu potreba je predviđeno da vrše samo službenici opštine i centra za socijalni rad, dok sadašnja zakonska regulativa zahteva da službenici OKZP-a, CSR-a, zdravstveni specijalisti i ORRL su deo evaluacije. Stoga, budući obrasci treba da sadrže prostor za potpis ORRL-a i zdravstvenog specijaliste.

Psihosocijalne potrebe se ne adresiraju na odgovarajući način u sadašnjim oblicima koje koriste javni organi - psihosocijalne potrebe repatriiranih lica se ne razmatraju niti se eksplicitno pitaju u sadašnjim oblicima. Obrazac se uglavnom fokusira na obrazovanje, ekonomska i zdravstvena pitanja.

Obrada i analiza podataka - lako je CMS funkcionalan, prema našim saznanjima, ne postoji analiza prikupljenih podataka. Na osnovu naših saznanja, CSM služi za registraciju i praćenje repatriiranih lica. Prema našem razumevanju, ne postoji obrada ili analiza trenutnih podataka osim izveštavanja širokih pokazatelja, kao što je koliko je predmeta obrađeno i tražena podrška od opštinskih organa. Naše shvatanje je da su obrasci (naziv obrazaca) u analognom obliku i da se podnose u opštinskim kancelarijama. Trenutna verzija sistema upravljanja u smislu praćenja uključuje rukom pisano formu koja uključuje podatke sa terenskog praćenja predmeta što praćenje i analizu podataka čini veoma teškim i potencijalno nepreciznim, čime se generišu samo veoma široki pokazatelji. Pitanje obrade i analize podataka je opšti problem u kosovskom kontekstu gde postoji prikupljanje podataka sa nedostatkom obrade i analize podataka koje bi omogućile i sprovođenje politike i pristup zasnovan na dokazima u proceni postojećih politika i aktivnosti koje proizilaze iz istih politika.

Ne postoji posebna struktura za Individualni plan reintegracije (IPR) - lako trenutna regulativa o reintegraciji zahteva da na osnovu procene za pripremu IPR-a, nismo bili u mogućnosti da identifikujemo protokol ili strukturirani oblik IPR-a. lako formular za prethodnu procenu ima radnje ili mera koje treba preduzeti za 5 pododeljaka obrasca. Kako bi se pratilo sprovođenje mera identifikovanih tokom procene potreba, preporučuje se da se izradi šablon IPR obrasca.

Praćenje povratnika - nama nije baš jasno kako se dokumentuje praćenje repatriiranih lica. Od dokumenata koje smo dobili od nadležnih, postoji formular za kućne posete i praćenje, primljeni obrazac je nestrukturirani formular gde se od osoblja opštine očekuje da pismeno popune ono što je uočeno ili prikupljeno kao informaciju. S druge strane, pružaoci usluga, kao što su GIZ ili IOM, imaju svoj oblik nadgledanja/praćenja repatriiranih lica koje učestvuju u njihovim projektima.

Ostali glavni zaključci iz intervjeta

Organizacije aktivne u povratničkoj migraciji imaju svoje obrasce i protokole procene - međunarodne organizacije poput IOM-a i GIZ-a (DIMAK program) koje nude usluge repatririranim licima imaju svoje oblike procene i praćenja potreba.

Razmena informacija/podataka je ograničena - intervjuisane organizacije koje pružaju usluge povrata migranata izvestile su o ograničenoj razmeni informacija među sobom, uključujući javne vlasti, iako sve sarađuju i sa opštinskim i sa centralnim vlastima. Obično su informacije koje se dele više u obliku pokazatelja, na primer, broj pruženih usluga godišnje, itd.

Psihosocijalne potrebe su deo evaluacije među međunarodnim organizacijama koje pružaju usluge repatririranim licima - neki od pružalaca usluga kao što je GIZ (Dmak) imaju posebnog psihosocijalnog stručnjaka koji vrši procenu potreba o psihosocijalnim potrebama i shodno tome planira intervenciju. Procena potreba je odvojena za: psihosocijalne potrebe, potrebe zapošljavanja ili obuke i pravne pomoći.

Komunikacija među akterima koji rade na reintegraciji repatriiranih lica bi se mogla poboljšati - Sve organizacije koje rade sa repatriiranim licima prijavljuju blisku saradnju sa opštinskim i centralnim vlastima, što potvrđuju isti organi. Međutim, postojao je dogovor među intervjuisanim zainteresovanim stranama da se saradnja i koordinacija između pružalaca usluga mogu poboljšati.

Glavni zaključci vezani za usluge i procenu potreba izbeglica i tražilaca azila

Kao što je ranije pomenuto, obim predloga i preporuka u ovom izveštaju će se fokusirati samo na tražioce azila kojima je status azila dodeljen na Kosovu. U ovom obimu, mi smo intervjuisali RCPK i KRCT, kao pružaoce usluga za ovu populaciju.

Za izbeglice i tražioce azila u centrima za azil se radi temeljna psihosocijalna procena - lako nismo uspeli da dobijemo formulare za procenu, prema rečima psihologa koji svakodnevno rade sa tražiocima azila i izbeglicama, obrasci su sveobuhvatni u proceni psihosocijalnih potreba i pružanje usluga mentalnog zdravlja za izbeglice.

Kosovo nije zemlja odredišta - poznata je činjenica da mnogi tražioci azila, čak i kada im je odobren azil, imaju za cilj da se presele u druge zapadnoevropske zemlje. Čak i oni koji podnose zahtev za status zaštite, to čine jer im nedostaju finansijska sredstva za nastavak putovanja u zapadnoevropske zemlje. Tokom perioda na Kosovu, CRPK im pruža pravnu podršku od njihovog ulaska na Kosovo i njihovog boravka u centrima za tražioce azila. KRCT, uz podršku UNHCR-a, pruža usluge mentalnog zdravlja u centrima za azil za izbeglice koje su tamo smeštene privremeno ili na duži period.

“ Većina izbeglica koristi Kosovo kao tranzit za druge evropske zemlje.”

➤ PREGLED SISTEMA PROCENE POTREBA ZA REPATRIRANA LICA, IZBEGLICE I TRAŽIOCE AZILA NA KOSOVU

Većina tražilaca azila iz Turske nema većih problema sa integracijom na Kosovu - Procenjuje se da je oko 100 osoba iz Turske dobilo azil i da svoj život i obrazovanje nastavljaju na svom jeziku. Ostalih, oko 20, su iz zemalja arapskog govornog područja i njima su obezbeđeni pravni i jezički kursevi. Čak i kada dobiju azil, većina izbeglica ima za cilj da se preseli u druge zapadnoevropske zemlje.

Obrasci za procenu potreba pojedinaca kojima je dat azil na Kosovu treba da budu razvijeni - iz intervjuja sa predstavnikom CRPK, ustanovljeno je da CRPK, u saradnji sa Odeljenjem za socijalne usluge iz Ministarstva finansija, rada i transfera, radi na obrascu za procenu potreba. Ovaj formular za procenu potreba trebalo bi da bude razvijen na nekoliko participativnih radionica počevši od juna 2022. Planirano je da se obrasci integrišu kao deo Informacionog sistema socijalnih usluga (ISSU) sa potencijalno ograničenim pristupom OKZP.

Škole nemaju protokol za procenu potreba za decu i adolescente koji su dobili azil na Kosovu i repatrirana lica - U kratkom intervjuu sa predstavnikom Udruženja školskih psihologa na Kosovu, ne postoje protokoli za procenu psiho-edukativnih i psihosocijalnih potreba potencijalni tražioci azila koji bi mogli biti registrovani u školi. Isto važi i za repatriiranu lica. Ipak, školski psiholozi intenzivno rade sa drugom populacijom (repatriiranim osobama) u njihovoј školskoj i obrazovnoj integraciji.

Teme vezane za obuku i izgradnju kapaciteta

Osoblje OKZP-a je prošlo obuku za rad sa izbeglicama i tražiocima azila - Holandski savet za izbeglice je ponudio obuku trenera o tome kako da rade sa izbeglicama i tražiocima azila, uključujući i rešavanje njihovih psihosocijalnih potreba. Dalja obuka osoblja OKZP-a o psihosocijalnim pitanjima se smatra neophodnom i relevantnom.

Školskim psiholozima nedostaje obuka za rad sa izbeglicama i repatriiranim licima - Prema rečima školskih psihologa, obuka za izbeglice i repatriiranu lica je ograničena. U poslednjih nekoliko godina održane su neke obuke sa školskim psiholozima koje su se fokusirale na psihosocijalne potrebe dece i adolescenata vraćenih iz zona sukoba. Prema rečima školskih psihologa, najveći izazovi sa kojima se suočavaju su deca vraćena sa ratnih područja. Školski psiholozi koriste procene na osnovu potreba koje se javljaju i imaju individualne razvojne planove za decu koja imaju poteškoća u učenju.

“Školski psiholozi pomažu repatriiranim licima u njihovoj reintegraciji u školu. Njihovi glavni problemi su: problemi adaptacije uključujući promenu škole, poteškoće sa drugaćijim pristupom nastavnika, mnogi od njih moraju da imaju dodatne kurseve u školi da bi bili u korak sa drugovima iz razreda, dodatno neka deca imaju problema sa albanskim jezikom.” - Školski psiholog

„Uglavnom se bavimo savetovanjem sa decom i adolescentima povratnicima, uključujući sastanke sa njihovim roditeljima i pomažemo im da poboljšaju akademske veštine.” - Školski psiholog

Socijalnim radnicima je potrebna dodatna obuka u radu sa izbeglicama i repatriiranim licima - na osnovu intervjua, sledeća područja trebaju dalje razraditi u obuci socijalnih radnika: potrebna im je obuka o razumevanju zakona i administrativnih uputstava relevantnih za ove populacije i implikacija na društvene usluge. Njima je potrebna obuka o razumevanju prava ovih populacija kao što su smeštaj, registracija i rad na proceni potreba porodica i pojedinaca i izradi individualnih planova, shodno tome. Njima je potrebna obuka o razumevanju sistema upućivanja, posebno zdravstvenim službama i drugim organizacijama, uključujući opcije stručne obuke.

Preporuke za procenu potreba i komunikaciju repatriiranih lica i izbeglica/tražilaca azila

- Procena potreba repatriiranih lica bi se mogla izvršiti u okviru CSM-a dodavanjem dva dodatna modula osim osnovnih informacija koje se trenutno prikupljaju na graničnim ulazima u CSM-u: 1) poseban modul za procenu potreba kojim bi upravljalo osoblje OKZP-a i 2) dodatni modul koji bi služio za praćenje pojedinačnih predmeta nakon određenog vremenskog perioda. U Aneksu 1, predlažemo nacrt revidiranog obrasca za osoblje OKZP-a koji ima dodatna pitanja o pravnim, ekonomskim i psihosocijalnim pitanjima koja se potencijalno mogu koristiti za modul 2 CSM-a i u Aneksu 2, modul za praćenje koji se potencijalno može koristiti kao treći modul CSM-a.
- Predloženi obrasci se razlikuju od sadašnjih verzija po sledećem: imaju manje prostora za subjektivnu evaluaciju i pisano dokumentaciju; imaju više pitanja o psihosocijalnim potrebama; i na kraju dokumenta označavanjem tačaka akcije za pojedinačne predmete što na kraju olakšava praćenje predmeta kada se sprovede praćenje.
 - Za razvoj dva predložena modula potrebna je studija tehničke izvodljivosti pre pilotiranja i sprovođenja.
 - Na osnovu naših prethodnih iskustava sa Instituta za psihologiju, deo studije izvodljivosti mogao bi trajati do tri meseca; razvoj modula - 3 meseca; pilotiranje modula u 3 opštine i pregled modula - 8-12 meseci; nakon čega sledi obuka i povećanje digitalne procene u drugim opštinama.
 - Što se tiče pristupa, osoblje OKZP-a bi imalo pristup repatriiranim licima koja su iz dotičnih opština.
 - Predložena konfiguracija može omogućiti pristup podacima i analizu podataka u bilo kojem trenutku.
- Prema važećim propisima, OKZP i druge zainteresovane strane treba da razviju individualni plan razvoja. Trenutno, akciona tačka koja se pominje u obrascima ili prezentaciji predmeta od strane radnika OKZP-a MUP-u se smatra individualnim razvojnim planom. Trenutni predloženi obrazac i akcione tačke na kraju predloženog obrasca za repatriirana lica mogu se smatrati individualnim razvojnim planom koji

se može lako pratiti pomoću drugog modula predloženog u gornjoj tački.

- Prema važećim propisima, ORRL, odnosno OKZP, je takođe odgovoran za integraciju tražilaca azila kojima je dodeljen zaštićeni status. U toku je proces razvoja alata za procenu potreba, koji treba da posvete posebnu pažnju u proceni psihosocijalnih i mentalnih zdravstvenih potreba porodica, a posebno dece i adolescenata. Tim sa Instituta za psihologiju će biti uključen i biti deo grupe koja će razvijati navedene forme.
- Kao rezultat gore navedene dinamike u trenutnom izveštaju, predlažemo kratki psihoedukativni obrazac za školske psihologe ili drugo školsko osoblje koji bi mogao biti vođen sa roditeljem ili zakonskim starateljem dece migranata i adolescenata i izbeglica upisane u obrazovnom sistemu. Ne predlažemo poseban izveštaj o proceni potreba za vraćenu decu migrante ili izbeglice/tražitelje azila jer psiholozi imaju svoje oblike procene i izveštavanja. Verujemo da je razgovor sa roditeljem ili zakonskim starateljem prvi korak u razumevanju problema i potreba učenika. Procena psihoobrazovnih potreba sa roditeljem ili zakonskim starateljem trebala bi ukazati na područja od interesa ili eventualne crvene zastavice na koje bi školski psiholozi trebali obratiti pažnju.
 - Psiho-obrazovna procena bi se fokusirala na ispitivanje psiholoških procesa repatriranih osoba ili izbeglica koji su u osnovi učenja, kao što su: jezičke veštine i obrada, fonološka procesija, finomotorička/grafomotorička obrada, vizualno-prostorna obrada i radna memorija. Procena potreba treba da sadrži i informacije o socijalnom/emocionalnom i ponašanju (pažnja i koncentracija, depresija, anksioznost). Procena bi trebala pomoći u identifikaciji osnovnih smetnji (npr. smetnje u učenju, ADHD, povezani poremećaji) koji mogu uticati na njihov akademski rad, socijalno i/ili celokupno psihičko blagostanje. U Aneksu 3 imamo obrazac za psihoedukaciju koji bi potencijalno koristili školski psiholozi. Međutim, sve ove potencijalne procene treba sprovesti nakon intervjua roditelja ili zakonskog staratelja i školske dece.
 - Školskim psiholozima bi bila potrebna dodatna obuka za unapređenje svojih veština i znanja o sprovođenju detaljnijih procena za gore navedene oblasti. Jačanje veština u ovim oblastima korisno je za sve ranjive populacije u školama.
- Kancelarija ORRL-a treba da ima najmanje jednog stručnjaka za praćenje i procenu koji je sposoban da pilotira pomenute module i analizira prikupljene podatke koji bi služili odeljenju u proceni trenutnih politika i preporučili promene u skladu sa tim. Ista osoba bi mogla raditi i na praćenju i obradi podataka za populaciju izbeglica i tražilaca azila.
- Osoblju OKZP-a, školskim psiholozima i socijalnim radnicima potrebna je dalja obuka o psihosocijalnim pitanjima, uključujući sprovođenje procena o identifikaciji psihosocijalnih potreba.
- Preporučujemo dalju koordinaciju među partnerima i organizacijama (nacionalnim i međunarodnim) koje rade sa repatriranim licima putem redovnih sastanaka (dva puta godišnje) koje vodi ORRL gde su prisutni svi partneri i zainteresovane strane. Sastanci kao takvi mogli bi se koristiti i za bolje razumevanje rezultata projekata i za poboljšanje protoka informacija među partnerima i donatorskom zajednicom.

- Kancelarije OKZP bi mogle da koriste sličnu metodologiju tako što će održavati godišnje ili dvogodišnje koordinacione sastanke sa svim relevantnim akterima na opštinskom nivou (zdravstvene službe, socijalne službe, Centri za stručno osposobljavanje, NVO-i i druge relevantne zainteresovane strane) o pitanjima koja se odnose na repatrirana lica. Kako kancelarije OKZP-a nemaju namenski budžet za proces reintegracije, uključivanje drugih odeljenja i direkcija u izradu akcionog plana je ključno za pružanje usluga migrantima povratnicima.
- Ugovor o razmeni podataka treba razmotriti između javnih institucija i međunarodnih organizacija, koliko to dozvoljavaju važeći zakoni o zaštiti podataka. Time bi se moglo izbeći dupliranje usluga koje primaju korisnici i bolji protok informacija među pružaocima usluga.

Ostale preporuke

- **Potrebna je izgradnja znanja o povratničkoj migraciji i radu sa tražiocima azila na Kosovu**
- potrebno je podržati specifične istraživačke aktivnosti kako bi se: 1) bolje razumeli trenutni i potencijalni (složeni razvojni) izazovi sa kojima se suočavaju repatriirana lica (i deca i odrasli) i tražioce azila iz socijalne, pravne, zdravstvene i psihosocijalne perspektive. Ovo bi se moglo uraditi sprovodenjem istraživanja sa krajnjim korisnicima, pružaocima usluga i kreatorima politike; 2) sprovesti detaljnu procenu uticaja sa repatriiranim licima vraćenim u poslednje 4 godine kako bi bolje razumeli procese, prepreke i fasilitatore u pružanju usluga i delotvornost specifičnih usluga i politika koje postoje.

Ograničenja

Predloženi obrasci se i dalje oslanjaju na informacije koje daje glava domaćinstva. Trenutno, nije realno očekivati od kancelarija OKZP-a da sprovode individualnu procenu za svakog člana porodice, oslanjajući se na svoje postojeće resurse. Međutim, kao lek za ovo ograničenje, predložili smo obrazac za procenu potreba za školsku decu koji mogu koristiti školski psiholozi ili drugo školsko osoblje. Nalazi ove studije su zasnovani na kvalitativnim intervjuima sa relevantnim akterima, što dovodi u pitanje uopštavanje nalaza za sve opštine na Kosovu. Preporuke date u trenutnom izveštaju trebaju dalju proveru sa institucijama kako na nacionalnom tako i na opštinskom nivou kako bi se dalje kalibrirale preporuke i eventualno akcione tačke.

Spisak referenci

- Gotovo 50.000 ilegalnih prelazaka granice sa Zapadnog Balkana u 2022 (2022). Euractiv.
- https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/almost-50000-illegal-border-crossings-from-western-balkans-in-2021/
- Cassarino, J. P. (2004). Teoretiziranje povratne migracije: Revidiran konceptualni pristup povratnicima. Međunarodni časopis o multikulturalnim društvima (IJMS), 6(2), 253-279.
- Carr, H. (2014). Povratak 'kući': iskustva reintegracije za tražioce azila i izbeglice. British Journal of Social Work, i140-i156.
- Council, D. R. (2011). Dugoročna održivost povratka odbijenog azila
- Tražioci azila na Kosovu. Evaluacija Programa povratka na Kosovo koji je sproveo Danski savet za izbeglice 2006–2009.
- Institut Demokratija za razvoj (2019). Merenje i evaluacija politike reintegracije: Politike zasnovane na dokazima kako bi se osigurala održiva reintegracija. https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2019/03/D4D_PI_17_ENG.pdf
- Evropska komisija (2020). Izveštaj o Kosovu* 2020. Preuzeto iz: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/kosovo_report_2020.pdf
- Evropski savet za izbeglice i izgnanike (ECRE) (2012), Povratak. <http://www.ecre.org/topics/areas-of-work/returns.html>
- EUROSTAT (2018), Statistika o azilu. Preuzeto iz: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>
- Eytan, A., Guthmiller, A., Durieux-Paillard, S., Loutan, L., & Gex-Fabry, M. (2011). Mentalno i fizičko zdravlje kosovskih Albanaca u mestu njihovog porekla: posleratna 6-godišnja studija praćenja. Socijalna psihijatrija i psihijatrijska epidemiologija, 46(10), 953-963.

- Gerritsen, A. A., Bramsen, I., Devillé, W., van Willigen, L. H., Hovens, J. E., & Van Der Ploeg, H. M. (2006). Fizičko i mentalno zdravlje afganistanskih, iranskih i somalijskih tražioca azila i izbeglica koje žive u Holandiji. *Socijalna psihijatrija i psihijatrijska epidemiologija*, 41(1), 18-26.
- GIZ (2020). Godišnji izveštaj DIMAK Kosovo, nemački informativni centar za migracije, stručnu obuku i karijeru.
- Vladin autoritet za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Laki Migracioni profil
- Vladin autoritet za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Laki Migracioni profil
- Vladin autoritet za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Laki Migracioni profil
- Vladin autoritet za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Laki Migracioni profil
- Vladin autoritet za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Laki Migracioni profil
- Vladin autoritet za migracije - Vlada Republike Kosovo (2020). Laki Migracioni profil
- Agencija za statistiku Kosova (2020) Anketa o radnoj snazi na Kosovu <https://ask.rks-gov.net/en/kosovo-agency-of-statistics/add-news/labor-force-survey-in-kosovo-2020#:~:text=The%20rate%20of%20employment%20in,employment%20for%20females%20is%2014.1%25>.
- Kosovo: Uredba (VRK) bo. 22/2020 o reintegraciji repatriranih lica
- Kienzler, H., Wenzel, T., & Shaini, M. (2019). Ranjivost i psihosocijalno zdravlje koje doživljavaju repatrirana deca na Kosovu o. *Transcultural Psychiatry*, 56(1), 267-286.
- Knaus, V., et al. (2012). Tiha šteta – Izveštaj koji procenjuje situaciju psihosocijalnog zdravlja repatrirane dece. Priština: UNICEF Kosovo u saradnji sa Kosovskom zdravstvenom fondacijom
- IOM Strategija za Kosovo (2022-2025)
- IOM (2014). Izazovi u reintegraciji migranata povratnika sa hroničnim zdravstvenim stanjima.
- IOM (2015). Izveštaj o evaluaciji programa pomoći u povratku. <http://www.iom.hu/sites/default/files/IOM%20A5- ENG-web.pdf>

- McAuliffe, M., & Koser, K. (Eds.). (2017). *Dug put: neregularni obrasci migracije, procesi, pokretači i donošenje odluka*. ANU Press.
- Institut za migracionu politiku (2022). Stavljanje programa reintegracije migranata na test: mapa puta ka sistemu za praćenje
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, Odeljenje za reintegraciju repatriiranih lica (2014). Smernice za pomoć i podršku repatriiranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije. Republika Kosovo
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, Odeljenje za reintegraciju repatriiranih lica (2014). Smernice za pomoć i podršku repatriiranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije. Republika Kosovo
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, Odeljenje za reintegraciju repatriiranih lica (2014). Smernice za pomoć i podršku repatriiranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije. Republika Kosovo
- Model za praćenje maloletnika koji su se vratili (2014), leto 2014, Migrant, 4-6
- Praćenje maloletnika koji su se vratili, Hit Foundation (2014)
- Möllers, J., Arapi-Gjini, A., Herzfeld, T., & Xhemë, S. (2017). Izlaz ili glas? Nedavni pokretači migracije sa Kosova. *Međunarodne migracije*, 55(3), 173-186
- Möllers, J., Traikova, D., Herzfeld, T., & Bajrami, E. (2017). Studija o ruralnim migracijama i povratnim migracijama na Kosovu (No. 166). Rad za diskusiju, Leibniz institut za poljoprivredni razvoj u tranzisionim ekonomijama.
- Möllers, J., Traikova, D., Herzfeld, T., Bajrami, E. (2017): Studija o ruralnim migracijama i povratnim migracijama na Kosovu.
- Möllers, J., Arapi-Gjini, A., Herzfeld, T., Xhemë, S. (2017): Izlaz ili glas? Nedavni pokretači migracije sa Kosova. *Međunarodne migracije* 55 (3): 173–186.
- Newland, K. (2017) 'Politika povratka migranata i reintegracije: ključna komponenta upravljanja migracijama', u McAuliffe, M. i M. Klein Solomon (Sazivači) (2017). Ideje za informisanje međunarodne saradnje na sigurnoj, urednoj i regularnoj migraciji, IOM: Ženeva.

➤ PREGLED SISTEMA PROCENE POTREBA ZA REPATRIRANA LICA,
IZBEGLICE I TRAŽIOCE AZILA NA KOSOVU

- Službeni list Evropske unije (2012). Ugovor o funkcionalnosti Evropske unije. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>
- Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2013). Nacionalna strategija za reintegraciju repatriiranih lica na Kosovu
- Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2017). Državna strategija za održivu reintegraciju repatriiranih lica i Akcioni plan 2018 - 2022.
- Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2021). Strategija za migracije 2021 - 2025
- Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2017). Nacionalna strategija za održivu reintegraciju repatriiranih lica na Kosovu 2-18 – 2022
- Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2021). Strategija za migracije 2021 - 2025
- Ryan, D. A., Kelly, F. E., & Kelly, B. D. (2009). Mentalno zdravlje među osobama koje čekaju ishod azila u zapadnim zemljama: pregled literature. Međunarodni časopis za mentalno zdravlje, 38(3), 88-111.
- Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2021). Strategija za migracije 2021 - 2025
- UNDP. (2014). Izveštaj o ljudskom razvoju na Kosovu 2014 MIGRACIJE KAO SNAGA RAZVOJA, Preuzete iz: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/khdr2014english.pdf>
- Webber, F. (2011). Koliko je dobrovoljan dobrovoljan povratak? Race & Class, 52(4), 98-107.
- Zapadni Balkan - Izbeglice, tražioci azila i drugi mešoviti pokreti (2021). UNHCR. file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/UNHCR_RBE_DIMA_WB_Asylum_and_Demographic%20Mixed%20Mvt_31_12_2021_External.pdf
- Zapadni Balkan - Izbeglice, tražioci azila i drugi mešoviti pokreti (2022). UN- HCR. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/FEB22_Western%20Balkan%20Dash-board%20.pdf
- Zapadni Balkan - Izbeglice, tražioci azila i drugi mešoviti pokreti (2022). UN- HCR. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/FEB22_Western%20Balkan%20Dash-board%20.pdf
- <https://euaa.europa.eu/latest-asylum-trends-asylum>

- Wigger, F. (2013). Pomoć pri povratku i reintegraciji. Eksterna evaluacija. Konačni izveštaj. KEK-CDC
- Grupacija Svetske banke (2018) Trendovi tržišta rada Zapadnog Balkana 2018. Bečki institut za međunarodne ekonomske studije: 9, Vašington
- Zevulun, D., Post, W. J., Zijlstra, A. E., Kalverboer, M. E., & Knorth, E. J. (2017). Deca migranti i tražioци azila vraćena na Kosovo i Albaniju: prediktivni faktori za socijalno-emocionalno blagostanje nakon povratka. Časopis za etničke i migracione studije, 1-23.
- Zevulun, D., Zijlstra, A. E., Post, W. J., & Knorth, E. J. (2021). Kvalitativna studija o reintegraciji ugrožene dece i porodica migranata nakon povratka na Kosovo: Nalazi iz praćenja. Pregled usluga za decu i mlade, 125, 105991.

SPISAK ANEKSA

Aneks 1 Predloženi revidirani obrazac za službenike OKZP-a je predložen da se integriše u postojeći informacioni sistem

UPITNIK ZA PRELIMINARNU PROCENU POTREBA REPATRIRANIH LICA

Ulazak

Ovaj upitnik služi kao vodič za sprovođenje preliminarne procene potreba repatriranih lica u roku od pet (5) dana od trenutka povratka, kako je predviđeno Uredbom 08/2015. U skladu sa smernicama za pomoć i podršku repatriranim licima za održivu reintegraciju na osnovu politike reintegracije i Priručnika za održivu reintegraciju repatriranih lica u kosovsko društvo.

Pitanja imaju za cilj da identifikuju specifične potrebe repatriranih lica za planiranje pomoći, utvrđivanje prioritetnih mera i preduzimanje relevantnih aktivnosti.

Preliminarna procena će takođe poslužiti kao prilika za OKZP-ove da pruže informacije repatriranim licima o njihovim pravima i dostupnoj pomoći.

Uputstva

U skladu sa smernicama za pomoć i podršku repatriranim licima za održivu reintegraciju zasnovanu na politikama reintegracije:

- Ispitanici moraju biti vraćeni u domovinu u roku od 5 dana
- Intervju treba da vode zajedno OKZP i socijalni radnik iz Kancelarije za socijalni rad (KSR) i viši službenik za regionalnu koordinaciju (VSRK).
- Deca (mlada od 15 godina) intervjujušu se odvojeno od roditelja.
- U proceni treba obratiti posebnu pažnju na potrebe dece i osoba kojima je to najpotrebniye (ugroženih)¹. Lice koje sprovodi intervj u treba da naglasi faktore potrebe, uključujući rizik od marginalizacije, samohrane roditelje, nasilje u porodici i decu u riziku od nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja ili eksploracije;
- OKZP mora uneti podatke u sistem upravljanja predmetima u roku od 5 dana od intervjua.

ŠIFRA²:

Repatrirano lice (glava porodice)

Datum rođenja (d/m/g): ____/____/_____

Pol	Muški	☐	Ženski	☐
-----	-------	--------------------------	--------	--------------------------

Etnička pripadnost

Zaposlen	Da	☐	Ne	☐
----------	----	--------------------------	----	--------------------------

Nivo obrazovanja³

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

	dan	mesec	godina
Datum odlaska sa Kosova:			
Datum povratka na Kosovo:			
Da li ste imali pravnih problema u državi odredišta?	☐	☒	Ne

1. Društveni i porodični status

Porodična veza	Pol	Uzrast	Posebne potrebe ⁴	Obrazovanje	Zaposlenje	Ostalo

Da li imate porodične veze ili članove porodice koji vas mogu izdržavati na Kosovu?

Ukoliko je odgovor da, u nastavku odabriće koju podršku:

Sklonište	Da, redovno	Da, ponekad	Ne
Finansijska pomoć	Da, redovno	Da, ponekad	Ne
Psiho-socijalna podrška	Da, redovno	Da, ponekad	Ne
Mogućnosti zapošljavanja	Da, redovno	Da, ponekad	Ne
Briga o deci	Da, redovno	Da, ponekad	Ne
Ostalo:	Da, redovno	Da, ponekad	Ne

Sastavljaju OKZP i KSR na osnovu datih odgovora i opštih zapažanja. Odvojene faktore ranjivosti treba uputiti nadležnim službama kao što su: etnička pripadnost, rizik od marginalizacije, samohrani roditelj, nasilje u porodici, deca u riziku od nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja ili eksploracije.

Predužeće se sledeće mere:

2. Pomoć od trenutka dolaska na graničnom prelazu

Iz koje ste zemlje vraćeni?

Sa kog graničnog prelaza ste ušli na Kosovo?

Da li je neko razgovarao sa vama o vrsti podrške koju zaslužujete⁵? Da li ste dobili nešto pismeno? (Prava i obaveze, informacije o pomoći i beneficijama utvrđene Uredbom 20/2013) Objasnite:

➤ PREGLED SISTEMA PROCENE POTREBA ZA REPATRIRANA LICA,
IZBEGLICE I TRAŽIOCE AZILA NA KOSOVU

Da li su vam ove informacije bile korisne?

Da Ne

Da li je Vas ili članove Vaše porodice posetio lekar u trenutku dolaska? (MZ)? 6

Da Ne

Da li vam je ponuđen prevoz do vašeg trenutnog odredišta?

Da Ne

Znate li ko je to obezbedio? Ne Da, navedite

Da li vas je neko pratio? Ne Da, navedite

Gde ste odseli kada ste stigli?

1. Privremeno sklonište

2. Kod rodbine

3. Hotel

4. U mojoj kući

5. Na drugom mestu

Da li ste dobili pomoć od neke međunarodne nevladine organizacije ili organizacije?

Kuća za iznajmljivanje

Da Ne Kada?

Hitna pomoć i iznajmljivanje kuće

Da Ne Kada?

Socijalna pomoć

Da Ne Kada?

Lečenje

Da Ne Kada?

Zimski paketi pomoći

Da Ne Kada?

Paketi nameštaja

Da Ne Kada?

Posebna pomoć u rešavanju posebnih potreba ranjivih kategorija

Da Ne Kada?

Renoviranje kuće

Da Ne Kada?

Grantovi za realizaciju biznis planova (samozapošljavanje)

Da Ne Kada?

Da li znate šta je opštinska kancelarija za zajednice i povratak?

Da Ne

Ukoliko znate, da li ste ikada posetili ovu kancelariju (OKZP) u vašoj opštini?

Da Ne

Molimo Vas opišite koju vrstu informacija ste tražili i koje su vam informacije dostavljene?

Sastavljaju OKZP i KSR na osnovu datih odgovora i opštih zapažanja.

3. Civilna registracija

Da li svi članovi porodice imaju dokumente o građanskom statusu?

Član porodice	Izvod iz matične knjige rođenih	Izvod iz matične knjige venčanih	Potvrda o prebivalištu	Lična karta	Pasoš	Ostalo

Ukoliko je odgovor ne, da li ste posetili Opštinsku kancelariju civilnog registra u vašoj opštini da dobijete svoje dokumente o građanskom statusu? DA NE

Da li imate registrovane članove porodice?

Da Ne

Da li ste posetili Opštinski centar za civilnu registraciju?

Da Ne

(Ukoliko je odgovor ne, pomožite u ovoj proceduri.)

Informišite se o:

Procedure i kontakt podaci relevantnih službi

Sastavljaju OKZP i KSR na osnovu datih odgovora i opštih zapažanja. Preduzeće se sledeće mere: _____

4. Uslovi boravka

Da li posedujete privatnu imovinu/kuću na Kosovu?

Da Ne

Ukoliko je odgovor NE, navedite gde se nalazite:

1. U socijalnom stanovanju

2. Kod rodbine

3. Sa kirijom

4. Hotel

5. Na drugom mestu

➤ PREGLED SISTEMA PROCENE POTREBA ZA REPATRIRANA LICA,
IZBEGLICE I TRAŽIOCE AZILA NA KOSOVU

Ako je sa kirijom, da li trenutno prihvivate podršku za svoj smeštaj?

1. 1 do 3 meseca
2. 3 do 6 meseci
3. Ostalo (napisati)

Ako jeste, da li je vaša nekretnina useljiva?

1. Useljiva je
2. Delimično useljiva
3. Nije useljiva
4. Potrebno renoviranje
5. Ostalo (napisati)

Da li je vaša imovina zauzeta ili povezana sa pravnim sporom koji vas sprečava da je koristite

Da Ne

Ukoliko je odgovor da, da li imate advokata, pravnu pomoć?

Da Ne

Sastavljaju OKZP i KSR na osnovu datih odgovora i opštih zapažanja. Preduzeće se sledeće mere:

5. Pristup zdravstvenoj zaštiti

Da li Vi ili neko od članova vaše porodice imate zdravstvenih problema ili hroničnu bolest?

Da Ne

Ime i prezime

Starost

Dijagnoza

Lečenje

Troškovi

Da li imate neku dokumentaciju/dokaz (potvrdu, knjižicu) za svoju bolest/terapiju?

Da Ne

Da li ove troškove plaćate Vi ili preko nekog drugog subjekta?

Da Ne

**Da li ste posetili neku zdravstvenu ustanovu u Vašoj opštini (za svakog člana) i/ili
Univerzitetski klinički centar u Prištini?**

Da Ne

Ukoliko je odgovor da, zašto: _____

Sastavljuju OKZP i KSR na osnovu datih odgovora i opštih zapažanja. Preduzeće se sledeće mere:

6. Pristup formalnom obrazovanju

Da li ste upisali svoju decu u školu
(ako su starija od 5 godina)?

Ime i prezime	Ne, zašto?	Da, koja škola?	Da li su pohađali školu u inostranstvu	Da li imaju sertifikat?	Na kom jeziku dete pohađa nastavu?
1	2	3	4	5	Da Ne Da Ne 1 2 3 4
2	2	3	4	5	Da Ne Da Ne 2 2 3 4
3	2	3	4	5	Da Ne Da Ne 3 2 3 4
4	2	3	4	5	Da Ne Da Ne 4 2 3 4

1. Ne postoji dokumentacija
2. Nema dokumenata odakle su došli
3. Finansijski problemi
4. Ne zna jezik
5. Ostalo

1. Albanski
2. Srpski
3. Turski
4. Bošnjački

Da li Vaše dete razume taj jezik?

1. Uopšte
2. Malo
3. Donekle
4. Potpuno
5. Ne treba pomoći

Da li je Vaše dete redovno pohađalo školu pre repatrijacije/emigracije?

Da Ne

Sastavljaju OKZP i KSR na osnovu datih odgovora i opštih zapažanja. Preduzeće se sledeće mere:

7. Mogućnosti zapošljavanja

Za članove porodice starije od 15 godina:

Ime i prezime

Koji je Vaš status?

Da li govorite službene
jezike?

Da li ste bili zaposleni u
državi odredišta?
(koja je bila tvoja
profesija?)

Da li ste pohađali neko
stručno obrazovanje/obuku?
(da li vam je potrebna
dodata obuka? Kakva
obuka?)

Da li znate o uslugama koje pruža Regionalni centar za zapošljavanje ili Opštinska kancelarija za zapošljavanje?

Da

Ne

Da li ste kontaktirali nekoga ili planirate da se prijavite?

Da

Ne

Ukoliko je odgovor da, zašto: _____

Sastavljaju OKZP i KSR na osnovu datih odgovora i opštih zapažanja. Preduzeće se sledeće mere:

Da li imate dodatnih komentara ili pitanja?

d	m	g	Lokacija
Datum:			
OKZP	MRSZ	RSCO	
Ime i prezime	Ime i prezime	Ime i prezime	
Potpis	Potpis	Potpis	

Po Vašem mišljenju, koliko je ispitanik bio iskren u datim odgovorima?

1. Malo iskren
2. Donekle
3. Veoma iskren

Po Vašem mišljenju, da li je ispitanik razumeo pitanja?Da Ne

1. Uredba 22/2020 definiše najugroženija lica kao „repatrirana lica kojima su potrebne mere reintegracije zbog ograničenih funkcionalnih kapaciteta kao posledica bilo koje bolesti, invaliditeta ili zbog njihove porodične situacije, pola, etničke pripadnosti, starosti.
2. Kako bi se osigurala uskladenost sa zaštitom podataka, svaki upitnik će biti šifrovan.
3. Nivo obrazovanja ima sledeće nivoe: 1 osnovna škola; 2 niža srednja škola; 3 srednja škola; 4 nivo osnovnih studija; 5 nivo magistara/doktorata
4. Prema Nacionalnom akcionom planu za invalidnost u Republici Kosovo, osobe sa invaliditetom su osobe koje imaju dugotrajna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja u interakciji sa raznim preprekama mogu da spreče njihovo puno i efektivno učešće u društvo jednakso sa drugima. Prema Zakonu 2003/23 o invalidskim penzijama, osoba se smatra trajnim i potpunim invalidom ako ima 18 godina ili više i manje od 65 godina života i ima dijagnostikovano fizičko, čulno ili psihičko stanje, bolest ili invaliditet koji ga čini nesposobnim za bilo kakav rad uz naknadu, kao i u slučajevima kada je Ministarstvo procenilo lice i shodno tome utvrdilo da ispunjava medicinske kriterijume utvrđene ovim zakonom.
5. Prema Uredbi 22/2020, repatrirana lica po dolasku imaju pravo na: medicinsku pomoć, privremeni smeštaj u centru za smeštaj na jednu nedelju, prevoz do opštine porekla. Repatrirano lice može se prijaviti za: iznajmljivanje kuće, hitnu pomoć, socijalnu pomoć, lečenje, pakete zimske pomoći, mobilne pakete, posebnu pomoć za rešavanje posebnih potreba ugroženih kategorija, renoviranje doma, grantove za implementaciju poslovnih planova (samozapošljavanje). Povratnicima treba pomoći OKZP i MZP da uživaju u pristupu uslugama za zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvo, psihosocijalnu pomoć.
6. Medicinsko lečenje se pruža odmah po dolasku ako je takvu potrebu istakla država pošiljac pre dolaska ili u slučaju potrebe koja je utvrđena po dolasku, videti Uredbu br. 22/2020 za reintegraciju repatriiranih lica.

➤ PREGLED SISTEMA PROCENE POTREBA ZA REPATRIRANA LICA, IZBEGLICE I TRAŽIOCE AZILA NA KOSOVU

Spisak mera:

Kuća sa kirijom

Hitna pomoć pri iznajmljivanju kuće

Socijalna pomoć (napišite određene šeme, na primer samohrane majke (ako nema zaposlenih članova), deca bez roditeljskog staranja, deca do 18 godina, osobe sa invaliditetom)

<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=9517>

Lečenje (upućivanje porodičnom lekaru - odredite koji je za njih. Ako se ne upućuju porodičnom lekaru, uputite ih u CMZ)

Paketi zimske pomoći Paketi nameštaja

Posebna pomoć za ugrožene kategorije

Renoviranje doma

Grantovi za biznis/samozapošljavanje (pogledajte kancelariju za zapošljavanje)

Opštinski centar za civilnu registraciju

Opštinska kancelarija za civilnu registraciju

Plaćanje stana od strane opštine (razni programi u opštini)

Qps: prijava za socijalno stanovanje

U nevladinih organizacijama (ne precizirati koje)

Spisak preporuka:

Civilna registracija:

Budite informisani o procedurama civilne registracije i kontakt detaljima relevantnih službi Pomozite u ovoj proceduri

Status boravka:

Budite informisani o dostupnoj pomoći pri iznajmljivanju

Budite informisani o dostupnoj pomoći u rekonstrukciji

Budite informisani o pravnim savetima

Pristup zdravstvenoj zaštiti:

Budite informisani o dostupnoj medicinskoj nezi

Budite informisani o kontakt podacima relevantnih medicinskih službi

Budite informisani o Centrima za mentalno zdravlje (psihiatrijske usluge se pružaju)

Pristup obrazovanju:

Budite informisani o procesu upisa u školu

Budite informisani o mogućnostima za dodatno/dopunsko učenje

U nedostatku dokumenata, kontaktirajte školu iz države odredišta

Budite informisani o kontakt podacima kancelarija i organizacija koje pružaju podršku u obrazovanju

Mogućnosti zapošljavanja:

Budite informisani o dostupnim grantovima za stvaranje prihoda

Budite informisani o stručnoj obuci i drugim uslugama koje pružaju kancelarije za zapošljavanje

Budite informisani o programima zapošljavanja koje nude druge institucije i organizacije

Budite informisani o kontakt podacima relevantnih opštinskih kancelarija

Budite informisani o kriterijumima za ulazak u šemu socijalne pomoći i dajte relevantna uputstva o tome kako pristupiti ovoj šemi

Aneks 2 Praćenje repatriiranih lica predloženo je za integrisanje u postojeći informacioni sistem

MODUL 2 – Praćenje

1 Da li je lice obezbedilo stalni smeštaj?	DA	U procesu	NE
2 Ukoliko je odgovor da, gde je dobio stan?	Na svoju ruku	Opština	Ostalo
3 Da li je prihvatio određene socijalne šeme?	DA	U procesu	NE
4 Ukoliko je odgovor da, koje šeme?			
5 Da li imate potrebne dokumente za sve članove porodice?	DA	U procesu	NE
6 Ako je preporučena medicinska poseta, da li su kontakti nastavljeni?	DA	U procesu	NE
7 Da li su deca upisana u školu?	DA	U procesu	NE
8 Pohađaju li deca školu?	DA	U procesu	NE
9 Da li ste primili grantove za samozapošljavanje?	DA	U procesu	NE
10 Da li ste učestvovali u nekoj obuci?	DA	U procesu	NE
11 Koja organizacija je obezbedila obuku?	DA	U procesu	NE
12 Da li je zaposleno?	DA	U procesu	NE

Aneks 3 Predlog psihoedukativnog obrasca/izveštaja za školske psihologe za slučajeve učenika repatriiranih lica i za tražioce azila kojima je odobrena međunarodna zaštita

Psihoedukativni prijemni obrazac za školske psihologe – Intervju sa roditeljem/starateljem učenika povratnika migranata ili izbeglica/tražilaca azila

Opšta uputstva: Obrazac treba da popuni školski psiholog prilikom intervjuisanja roditelja ili zakonskog staratelja učenika povratnika migranata ili izbeglica/tražilaca azila. Cilj obrasca za prijem je razumeti probleme i pitanja koje dete/adolescent ima i u skladu sa tim sprovesti daljnje procene i evaluacije.

I.Demografska pitanja

01. Datum rođenja: ____ / ____ / ____

02. Rod:

Devojčica Dečak

Status:

1 Vraćeni migrant

2 Izbeglica/tražilac azila

03. Datum dolaska na Kosovo: ____ / ____ / ____

04. Ako se migrant vratio – datum/mesec/godina kada je napustio Kosovo: ____ / ____ / ____

05. Nivo razreda u zemlji iz koje su se vratili (zemlja porekla izbeglica i tražilaca azila):

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

06. Ime roditelja/zakonskog staratelja/negovatelja:

1. Broj telefona _____

2. Email _____

07. Zemlja iz koje se vratio (zemlja porekla izbeglica i tražilaca azila)

08. Objasnite da li ste promenili lokaciju? (Primer: preseljenje iz sela u grad ili obrnuto)

1 Da 2 Ne

08. Stepen obrazovanja oca: (Završeno obrazovanje)

- 1 Nije završio osnovnu školu
- 2 Završena osnovna škola
- 3 Nije završio srednju školu
- 4 Završena srednja škola
- 5 Započete univerzitske studije nisu završene
- 6 Završene univerzitske studije
- 7 Roditelj nije živ

09. Stepen obrazovanja majke: (Završeno obrazovanje)

- 1 Nije završio osnovnu školu
- 2 Završena osnovna škola
- 3 Nije završio srednju školu
- 4 Završena srednja škola
- 5 Započete univerzitske studije nisu završene
- 6 Završene univerzitske studije
- 7 Roditelj nije živ

10. Otac radi van kuće?

- 1 Da 2 Ne

11. Majka radi van kuće?

- 1 Da 2 Ne

**12. Broj braće i sestara u porodici?
(napiši broj)**

**13. Da li je Vaše dete pohađalo školu u zemlji iz koje
ste vraćeni (izbeglica/tražilac azila u zemlji porekla):**

- 1 Da 2 Ne

3 Ukoliko je odgovor da, koji razred_____

5 Ukoliko je odgovor ne, od kada nije pohađalo školu:

14. Vaša nacionalnost:

1 ☐ Albanac	2 ☐ Srbin
3 ☐ Bošnjak	4 ☐ Turčin
5 ☐ Rom	6 ☐ Aškalija
7 ☐ Egipćanin	8 ☐ Goranac
9 ☐ Ostalo: _____ (navедите)	

**15. Koliko dobro Vaše dete govori jezik koji pohađa
u školi na Kosovu?**

- 1 On/ona ne govori jezik
- 2 On/ona jedva govori jezik
- 3 On/ona ima posredničke veštine u jeziku
- 4 On/ona nema problema u govoru jezika

16. Da li imate bilo kakvu zabrinutost u vezi sa svojim detetom? Ukoliko je odgovor da, objasnite i od kada?

17. Da li je Vaše dete imalo problema nakon rođenja?

1 Da 2 Ne

3 Ukoliko je odgovor da, objasnite

18. Da li je Vaše dete imalo bilo kakvih problema tokom uzrasta dojenja i detinjstva?

1 Da 2 Ne

3 Ukoliko je odgovor da, objasnite

19. Da li je dete kasnilo u dostizanju nekih prekretnica? Šetnja, pričanje itd.

1 Da 2 Ne

3 Ukoliko je odgovor da, objasnite

20. Bilo kakve poteškoće u govoru ili jeziku?

1 Da 2 Ne

3 Ukoliko je odgovor da, objasnite

21. Bilo kakve poteškoće sa vidom ili sluhom?

1 Da 2 Ne

3 Ukoliko je odgovor da, objasnite

22. Da li Vaše dete ima neko zdravstveno stanje (bolest itd.)

1 Da 2 Ne

3 Ukoliko je odgovor da, objasnite

4 Ukoliko je odgovor da, da li on/ona uzima lekove

1 Da 2 Ne

23. Da li Vaše dete ima problema u ponašanju

24. Da li Vaše dete ima problema u ponašanju? (Prilagodite jezik tako da roditelj može razumeti).

- 1 Anksioznost
- 2 Depresija
- 3 Preteran stres
- 4 Posttraumatski stresni poremećaj
- 5 Agresivno ponašanje
- 6 Opoziciono ponašanje
- 7 Upotreba supstanci
- 8 Problemi sa pažnjom/koncentracijom
- 9 Ne može mirno stajati na jednom mestu
- 10 Impulsivnost

25. Kako se Vaše dete slaže sa vršnjacima?

- 1 Ima ozbiljnih problema u slaganju sa vršnjacima
- 2 Ima nekih problema u slaganju sa vršnjacima
- 3 Ima povremenih problema u slaganju sa vršnjacima
- 4 Nema problema u slaganju sa vršnjacima
- 5 Nikada nije imalo problema u slaganju sa vršnjacima

26. Kako se Vaše dete slaže sa braćom i sestrama?

- 1 Ima ozbiljnih problema u slaganju sa braćom i sestrama
- 2 Ima nekih problema u slaganju sa braćom i sestrama
- 3 Ima povremenih problema u slaganju sa braćom i sestrama
- 4 Nema problema u slaganju sa braćom i sestrama
- 5 Nikada nije imalo problema u slaganju sa braćom i sestrama

27. Koliko je vama poznato, da li je Vaše dete zlostavljan ili zanemareno?

- 1 Da
- 2 Ne
- 3 Ukoliko je odgovor da, objasnite

28. Da li se u porodici dešavaju neki stresni događaji koji bi mogli uticati na Vaše dete?

- 1 Ne
- 2 Sukobi između roditelja
- 3 Ekonomski teškoće
- 4 Sukob sa braćom i sestrama
- 5 Ostalo, objasnite

29. Koliko je vama poznato, da li je Vaše dete zlostavljan ili zanemareno?

- 1 Da
- 2 Ne
- 3 Ukoliko je odgovor da, objasnite

30. Da li se u porodici dešavaju neki stresni događaji koji bi mogli uticati na Vaše dete?

- 1 Ne
- 2 Sukobi između roditelja
- 3 Ekonomski teškoće
- 4 Sukob sa braćom i sestrama
- 5 Ostalo, objasnite _____

31. Koliko je vama poznato, da li je Vaše dete zlostavljanje ili zanemareno?

- 1 Da 2 Ne
- 3 Ukoliko je odgovor da, objasnite _____

32. Da li postoji neko u porodici deteta koji je ikada imao navedeno?

- 1 Poteškoće u učenju
- 2 Problemi sa pažnjom
- 3 Emocionalne poteškoće
- 4 Dijagnostifikovani poremećaji
- 5 Problemi sa alkoholom ili drogom

Ostalo _____

33. Da li su postojale prethodne dijagnoze za Vaše dete?

- 1 Da 2 Ne
- 3 Ukoliko je odgovor da, objasnite _____

34. Da li je Vaše dete primalo neku posebnu terapiju?

- 1 Govor
- 2 Učenje
- 3 Sa psihologom ili psihijatrom
- 4 Specijalno obrazovanje
- 5 Ako je zaokružena neka od gore navedenih opcija, navedite više detalja _____

34. Da li je Vaše dete imalo problema u školi dok je živelo u zemlji iz koje je vraćeno ili za izbeglice/trajžece azila u zemlji porekla?

- 1 Da 2 Ne
- 3 Ukoliko je odgovor da, objasnite _____

35. Da li imate još neke informacije koje bi mogле biti važne za razmenu za bolju integraciju Vašeg deteta u školu?

Akcione tačke

Na osnovu informacija uzetih od roditelja, koje su procene za koje bi se smatralo da se trebaju dati subjektu na prvom sastanku ili nakon prvog sastanka. Spisak radnji se može promeniti nakon intervju sa detetom/adolescentima?

- 1 Socijalna/emocionalna procena i intervju
 - 2 Motoričke sposobnosti
 - 3 Kognitivne sposobnosti (obrada informacija, fonološka obrada, vizuelna obrada itd.)
 - 4 Veštine komunikacije (uključujući jezičke veštine)
 - 5 Kognitivne sposobnosti (kratkoročno i dugoročno pamćenje)
 - 6 Problemi sa pažnjom
 - 7 Motivacioni problemi
 - 8 Specifične teškoće u učenju
-

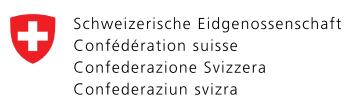

Pregled sistema procene potreba za repatriiranja lica, izbeglice i tražioce azila na Kosovu izradio je:

Instituti i Psikologjisë

Finansirali:

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC